Бутенко , А., Мазур В.П.

Комунікативно-когнітивний підхід до формування граматичної компетенції студентів мовних вищих навчальних закладів

Стаття присвячена дослідженню поняття комунікативно-когнітивного підходу до формування граматичної компетенції студентів мовних ВНЗ та способів оптимізації процесу навчання граматики англійської мови шляхом активізації пізнавальної діяльності студентів.
Ключові слова: комунікативно-когнітивна спрямованість, когнітивна граматика, когнітивний підхід, граматична компетенція, пізнавальна діяльність.

Серед новітніх вимог, що ставить сучасне життя перед викладачем практичної граматики іноземної мови у вищому навчальному закладі, значне місце посідає комунікативно-когнітивна спрямованість, що передбачає встановлення взаємозв'язку між процесом вивчення і процесом використання мови. Останнім часом у лінгвістичних та методичних виданнях з'являється певна кількість статей, присвячених опису принципів когнітивної граматики та комунікативно-когнітивному підходу (ККП) до навчання граматики іноземних мов у ВНЗ. Автори публікацій (Сафонова В.В., Сітнов Ю.В. [2,3], Шамов А.Н. [5], Щепілова А.В. [6], Андерсон Дж. [7], Солсо Р., Ченкі А. [4] та ін.) беззаперечно визнають ККП як основоположний, але при визначенні поняття «когнітивний принцип» спостерігаються певні розбіжності. Методичний аспект даної проблеми також потребує подальшого опрацювання.

Мета нашого статті – спроба проаналізувати різні погляди на поняття комунікативно-когнітивного підходу до формування граматичної компетенції, а також дослідити систему завдань на кожному з етапів роботи над певною темою.

Теоретичному обґрунтуванню когнітивного підходу до навчання іноземної мови присвячена стаття А.Щепілової. Згідно з точкою зору автора, в навчанні іноземної мови ККП передбачає оптимальну організацію пізнавальних дій учнів у відповідності з природною пізнавальною поведінкою людини. Автор, посилаючись на Л.Виготського [1, с.126], зазначає, що необхідність застосування ККП зумовлюється наступним фактором: мова є водночас інструментом спілкування та інструментом пізнання дійсності. Цей постулат узгоджується з загальним розумінням суті комунікативної компетенції людини як знання, уявлення про мову і здібність до мовленнєвих дій та умінь в комунікативній сфері. В сучасній методиці викладання іноземних мов процес формування адекватного уявлення про лінгвістичне явище та розвиток умінь його використовувати в реальній комунікації сприймаються як рівнозначно важливі. Таким чином, формування уявлення про мовне явище відбувається шляхом використання індивідуального набору пізнавальних прийомів, або стратегій: метакогнітивних (планування. вибіркова увага, самокорекція, самооцінка); когнітивних (повторення, класифікація, здогадка, перенесення, дедукція і індукція і ін.); соціальних (співробітництво); афективних (контроль емоцій) на кожному етапі пізнання. Задача викладача полягає в тому, щоб створити оптимальні умови для тренування студентів у використанні цих стратегій та надати їм можливість використовувати наявні знання та вміння [6, с.6].

Когнітивна теорія навчання Дж. Андерсона концентрує увагу на змістовій стороні мови. За цією теорією, навички (в тому числі і мовні) формуються в певній послідовності, починаючи з когнітивної стадії (увага студентів спрямовується на інформацію, що міститься в робочій пам'яті; їх активність спрямована на рішення певних проблем мови і мовних концептів), після чого наступає асоціативна стадія (виправляються помилки і посилюються взаємозв'язки із знаннями; навички і знання стають процедурними), і, нарешті, автономна стадія (дії здійснюються автоматично; на даній стадії

формуються когнітивні ресурси для наступного рівня вирішення проблем і осмислення понять) [7].

Згідно з теорією мови Р.Лангакера, модель когнітивної граматики (КГ) базується на семантичній та синтаксичній теорії. Основні принципи КГ: 1) КГ передбачає, що мова не є самоцільним механізмом і не може описуватись без посилань на когнітивні процеси; 2) традиційний розподіл мови на лексикон, морфологію і синтаксис є довільним; 3) отже, граматичні структури (ГС) не є автономною формальною системою. Натомість за своєю суттю вони є символічними, а їх аналіз передбачає посилання на їх семантичний зміст (semantic value); 4) семантичні структури характеризуються відносно до знань про дійсність, об'єм яких є необмеженим. Семантичні структури відображають не лише зміст ситуації, але й спосіб тлумачення цього змісту [4, с.356].

Як бачимо, дані роботи присвячені головним чином психолого-педагогічним засадам процесу засвоєння нових знань, і в них бракує опису методичних принципів, що насамперед цікавлять викладача іноземної мови.

В статті А.Шамова, присвяченій ККП в навчанні лексики на уроках німецької мови, зазначається , що когнітивний підхід висуває на перший план створення стійкого образу іншомовного слова з огляду на те, що саме образи відіграють важливу роль в пам'яті і навчанні. Опис етапів зі створення когнітивного образу, поданий в названій статті, на наш погляд, можна застосувати до створення образу ГС, що є об'єктом навчання на заняттях з практичної граматики. На першому етапі концептуалізації відбувається створення когнітивного образу слова/ГС. На погляд деяких вчених, головний акцент на даному етапі ставиться на усвідомлення мовних особливостей іноземного слова/ ГС у порівнянні з аналогічним явищем рідної мови [5, с.22].

Після накопичення певної кількості інформації про виучуване явище настає наступний етап – етап інтеріоризації, сутність якого полягає в поступовому розвитку вміння використовувати нове слово/ГС, запам'ятовувати, переводити на рівень довгострокової пам'яті. На думку автора, в цій діяльності беруть участь когнітивні процеси як нижчого, так і вищого рівнів. В даній ситуації категорія образу є формою і інструментом пізнавальної діяльності студентів.

На наступному етапі (етапі тренування) відбувається створення асоціативних зв'язків вивченого слова /ГС. Створений раніше когнітивний образ стає з часом міцнішим. Він продовжує супроводжувати мовну і мовленнєву діяльність студента, в результаті чого відбувається процес «кристалізації», «врощування» сформованих образів в різні види сполучень [5, с.22]. Для успішності даного процесу необхідні певні умови, а саме: наявність високого рівня мотивації, позитивного мовного і мовленнєвого досвіду, відчуття мови, комбінаторних здібностей, елементів евристичності і креативності в мовленнєвій діяльності студентів. На етапі тренування студент має навчитись розпізнати слово/ГС в іншомовному мовленні, адекватно використовувати їх у власному мовленні для вирішення спектру комунікативних задач. Розумове оперування словом/ГС – це головна і основна умова практичного володіння ними [5].

Для досягнення поставлених цілей з урахуванням вимог комунікативного підходу автором розроблено комплекс вправ. Рівень автоматизму, що досягається за допомогою цих вправ, дозволяє знизити функціональну залежність набутих навичок від когнітивних процесів. Мета розроблених автором вправ полягає: 1) в створенні когнітивного образу слова/ГС; 2) в створенні стійких асоціативних зв'язків з ситуацією, тематикою і іншими ЛО/ГС; 3) в розвитку вміння прогнозувати матеріал; 4) в розвитку вміння кодувати матеріал різними способами; 5) в розвитку креативності; 6) в актуалізації когнітивного образу слова/ГС з метою вираження мовленнєвої

інтенції; 7) у розвитку вміння виділяти лінгвокраїнознавчий аспект та використовувати його [5, с.23].

Серед завдань на створення когнітивного образу А.Шамов пропонує, наприклад, такі: *Назвіть слова з подвоєною літерою; Згадайте слова, що містять подвоєну приголосну* і т.ін. На наш погляд, на занятті з практичної граматики подібні завдання сприяють створенню когнітивного образу лише за умови, що матеріал систематизовано згідно з правилами подвоєння приголосних у певних граматичних формах, наприклад, дієприкметниках теперішнього та минулого часу, герундія, дієсловах простого минулого часу. Аналогічні вправи можна запропонувати при вивченні правил утворення множини іменників.

Для розвитку лінгвокреативного мислення автор пропонує такі настанови: *Прочитайте речення з певним ключовим дієсловом і зверніть увагу на іменники, з якими воно сполучується; Складіть якомога більше дієслівних фраз з певними дієсловами; Виберіть із даних в дужках слова, які можуть сполучатися з ключовими дієсловами. Складіть з ними речення і запишіть їх.* Серед вправ на формування мовної картини світу в навчанні граматики може застосовуватись, наприклад, така настанова: *Прочитайте заданий список слів. Організуйте їх в групи. Поясніть, за якою ознакою організовано групи;* або *Доповніть групу ГС за певною ознакою; Знайдіть синонімічні ГС* і ін.

Згідно з точкою зору Ю. Сітнова [2], засвоєння граматичного матеріалу з огляду на теорію когнітивізму відбувається у два етапи: етап формування образу і етап відтворення образу (див. схему).

Етапи засвоєння мовного явища			
етап формування образу		етап відтворення образу	
первинні дії	становлення навички	подальша активізація навички	мовленнєві вміння

З методичної точки зору перший етап являє собою підготовку до мовлення (спілкування). Під час формування образу відбуваються: а) первинні дії з розпізнавання та конструювання ГС та б) становлення

навички вживання ГС через виконання мовних та умовно-комунікативних вправ.

З практичної точки зору складність організації навчального процесу на даному етапі полягає в розробці таких вправ, які передбачали б інтенсивну мовленнєву діяльність і одночасно формували б чітку уяву про мовне явище. Тому для успішного результату необхідно здійснити наступні процедури: 1) презентація мовного явища; 2) виявлення бінарних і множинних опозицій між мовними структурами і їх компонентами; 3) встановлення обмежень використання мовних форм; 4) презентація можливих випадків збігу даної ГС з іншими.

Задача етапу відтворення образу полягає в активізації і вдосконаленні навичок вживання когнітивних структур (КС), тобто розвиток вміння їх реалізації в різноманітних мовленнєвих ситуаціях в умовах різного контекстного оточення. Тому комплекс вправ повинен передбачати 1) інтенсивну мовленнєву діяльність кожного студента, тому завдання не повинні мати однозначного рішення; 2) максимальну варіативність КС; 3) максимальну синтетичність використання різних КС, що регулюється правилами градації складності граматичних вправ. На даному етапі відбувається а) подальша активізація навички за допомогою умовно-комунікативних вправ та б) реалізація мовленнєвого вміння на рівні спілкування (виконання мовленнєвих, або комунікативних вправ) [3, с.42]. Другий етап є власне мовленнєвим, хоча забезпечити студентів стимулами для повноцінного спілкування під час заняття є проблематичним. Тому використання умовно-комунікативних вправ не виключається навіть на завершальному етапі роботи над певною темою.

Заслуговує на увагу також система комунікативно спрямованих вправ, розроблена названим автором (стосовно граматики іспанської мови). Вправи являють собою сукупність диференційованих за складністю розумово-мовленнєвої діяльності дій з мовним матеріалом, які автор називає завданнями-стимулами [2]. Проте здається, що не всі з названих етапів

забезпечено відповідними способами досягнення поставлених цілей. Не претендуючи на всеосяжність, ми зробили спробу систематизувати названі стимули, а також запропонувати кілька завдань, що мали б активізувати пізнавальну діяльність студентів,

На початковому етапі під час виконання первинних дій з ГС Ю.Сітнов рекомендує реплікування на рівні окремого висловлювання, що відповідає КС. Наприклад, при вивченні теми «Герундій» даний вид роботи може виглядати так: *T.: I am fond of reading. Are you fond of reading too? Is Nick fond of reading? What is Anna fond of?* Реплікування на названі стимули спонукає студента використовувати потрібну форму, фактично не залишаючи йому вибору та не створюючи ризику зробити помилку. Дана вправа поєднує риси імітаційної та рецептивно-репродуктивної, що є характерними для початкового етапу роботи з ГС також і при традиційному підході.

Для етапу становлення первинної навички пропонуються вправи на трансформацію і підстановку. Прикладом можуть слугувати підстановчі таблиці відкритого типу, що імітують процес породження мовленнєвого висловлювання, тобто заповнення смислової структури лексичними одиницями. Широко використовуються вправи типу питання-відповідь.

Етап подальшої активізації навички потребує більш складних розумових дій з завершення зразка мовлення з використанням ГС, самостійного вживання ГС на рівні фрази. Також пропонуються традиційні вправи на переклад речень з заданою ГС. Наведемо кілька завдань-стимулів, запропонованих Ю.Сітновим: складання діалогу з використанням даної інформації; одержання інформації з подальшим трансформуванням її в монолог; граматично обумовлений мікродиспут; розширення діалогу, монологу та ін. [2].

Можна розширити список, додавши традиційні умовно-комунікативні вправи на заміну синонімічних ГС, наприклад: *Прочитайте діалог, замінюючи підрядне речення відповідною інфінітивною (дієприкметниковою, герундіальною) конструкцією.*

Виконання вправ даного типу потребує певних аналітико-синтетичних дій, які можливо виконати лише за умови достатньої сформованості відповідної граматичної навички.

Для завершального мовленнєвого етапу роботи над граматичною темою рекомендовано завдання-стимули типу: з'ясування подробиць повідомлення, складання монологу за початковим реченням, обгрунтування даного висловлювання, пошук альтернативних дій і рішень, пошук причини чи наслідку, спільне складання діалогу, оповідання і т. ін. [2].

На даному етапі настанова використовувати певні мовні явища не може подаватись експліцитно; студенти мають бути поставлені в такі умови, які б спонукали їх обрати ГС з виучуваним явищем як оптимальний спосіб вираження певних комунікативних намірів та способів розв'язання мовленнєвої ситуації. Крім того, у студентів виникне потреба поєднувати дані ГС з вивченими раніше граматичними явищами. Як бачимо, для завершального етапу роботи над граматичною темою характерна сукупність аналітико-синтетичних дій, що передбачають достатній рівень сформованості мовленнєвої навички.

Отже, як видно з цих прикладів, виконання подібних завдань вчить підбирати і свідомо вживати нове граматичне явище відповідно до мовленнєвої ситуації, в якій знаходиться студент та в перспективі може опинитись носій мови. Організація навчального процесу має враховувати фактори, що сприяють виникненню настанови на пізнавальну діяльність студентів, а підбір вправ та завдань – підпорядковуватись певним принципам, що з одного боку, мають оптимізувати процес формування граматичної компетенції, а з іншого – співвідноситись з тими, що пройшли випробування часом і досвідом вітчизняних методистів. Ми поділяємо думку більшості авторів, що необхідність і перспективність ККП до навчання іноземних мов не підлягає сумніву, проте вважаємо, що передчасно стверджувати, що наразі існує якісне методичне вирішення цієї проблеми і

відповідно – науково апробовані шляхи реалізації ККП, на які можна було б орієнтуватися при розробці навчальних програм та посібників.

Список літератури

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1999. – 254 с.

2. Ситнов Ю.А. Грамматические знания, умения и навыки в свете теории когнитивизма // ИЯШ. – 2005. – №8. – С.42-48.

3. Ситнов Ю.А. Коммуникативно-когнитивная методика обучения грамматике в языковом вузе (на примере испанского языка). – Пятигорск, 1997. – 112 с.

4. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления / Под ред. А.А. Кибрика, И.М.Кобозевой, И.А. Секериной. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С.340-369.

5. Шамов А.Н. Коммуникативно-когнитивный подход к обучению лексической стороне речи на уроках немецкого языка // ИЯШ. – 2008. – №4. – С.21-27.

6. Щепилова А.В. Когнитивный принцип в обучении второму иностранному языку: к вопросу о теоретическом основании // ИЯШ. – 2003. – №2. – С. 4-11.

7. Anderson J. R. Cognitive psychology and its implications. 3rd ed. – N. Y., 1990.

Бутенко , А., Мазур В.П.

Автори досліджують способи оптимізації процесу навчання граматики англійської мови шляхом активізації пізнавальної діяльності студентів. Аналізуються традиційні види граматичних вправ, а також пропонуються їх модифікації. Стаття може бути корисна для викладачів практичної граматики англійської мови, а також для студентів, що цікавляться проблемами новітніх методик викладання іноземних мов.

Система вправ для формування граматичної компетенції студентів мовного ВНЗ з огляду на комунікативно-когнітивний підхід до навчання

Сучасний підхід до мовної освіти висуває на перший план особистісно-орієнтоване навчання іноземної мови. Перевага надається оволодінню універсальними і спеціальними вміннями, необхідними для опанування способів вилучення інформації із писемного і усного тексту, на розвиток іншомовної компетенції. Таким чином, комунікативний підхід замінюється комунікативно-когнітивним; при цьому зменшується питома вага репродуктивних способів діяльності і спостерігається перехід до продуктивної творчої діяльності, що має забезпечити особистісну орієнтацію і потреби студента як потенційного носія мови.

При підборі нового змісту навчання практичної граматики англійської мови викладач має враховувати новітні досягнення лінгвістичних наук

Згідно з точкою зору Ю. Сітнова [5], засвоєння граматичного матеріалу з огляду на теорію когнітивізму відбувається у два етапи: етап формування образу і етап відтворення образу.

Мета нашого дослідження – проаналізувати систему вправ на різних етапах засвоєння мовного явища та запропонувати оптимальні способи активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з практичної граматики англійської мови.

З методичної точки зору перший етап являє собою підготовку до мовлення (спілкування). Під час формування образу відбуваються а) первинні дії з розпізнавання та конструювання граматичної структури (ГС) та б) становлення навички вживання через виконання мовних та умовно-комунікативних вправ.

З практичної точки зору складність організації навчального процесу на даному етапі полягає в розробці таких вправ, які передбачали б інтенсивну мовленнєву діяльність і одночасно формували б чітку уяву про мовне явище. Тому для успішного результату необхідно здійснити наступні процедури: 1) презентація мовного явища; 2) виявлення бінарних і множинних опозицій між мовними структурами і їх компонентами; 3) встановлення обмежень використання мовних форм; 4) презентація можливих випадків збігу даної ГС з іншими.

Задача етапу відтворення образу полягає в активізації і вдосконаленні навичок вживання когнітивних структур (КС), тобто розвиток вміння їх реалізації в різноманітних мовленнєвих ситуаціях в умовах різного контекстного оточення. Тому комплекс вправ повинен передбачати 1) інтенсивну мовленнєву діяльність кожного студента, тому завдання не повинні мати однозначного рішення; 2) максимальну варіативність КС; 3) максимальну синтетичність використання різних КС, що регулюється правилами градації складності граматичних вправ. На даному етапі відбувається а) подальша активізація навички за допомогою умовно-комунікативних вправ та б) реалізація мовленнєвого вміння на рівні спілкування (виконання мовленнєвих, або комунікативних вправ) [5, с.42]. Другий етап є власне мовленнєвим, хоча забезпечити студентів стимулами для повноцінного спілкування під час заняття є проблематичним. Тому використання умовно-комунікативних вправ не виключається навіть на завершальному етапі роботи над певною темою.

Заслуговує на увагу також система комунікативно спрямованих вправ, розроблена названим автором (стосовно граматики іспанської мови). Вправи

являють собою сукупність диференційованих за складністю розумово-мовленнєвої діяльності дій з мовним матеріалом, які автор називає завданнями-стимулами [4]. Проте здається, що не всі з названих етапів забезпечено відповідними способами досягнення поставлених цілей. Не претендуючи на всеосяжність, ми зробили спробу систематизувати названі стимули, а також запропонувати кілька завдань, що мали б активізувати пізнавальну діяльність студентів, зокрема при вивченні теми «Неособові форми англійського дієслова».

На початковому етапі під час виконання первинних дій з ГС Ю.Сітнов рекомендує реплікування на рівні окремого висловлювання, що відповідає КС. Наприклад, при вивченні теми «Герундій» даний вид роботи може виглядати так: *T.: I am fond of reading. Are you fond of reading too? Is Nick Fond of reading? What is Anna fond of?* Реплікування на названі стимули спонукає студента використовувати потрібну форму, фактично не залишаючи йому вибору та не створюючи ризику зробити помилку. Дана вправа поєднує риси імітаційної та рецептивно-репродуктивної, що є характерними для початкового етапу роботи з ГС також і при традиційному підході.

На цьому ж етапі виконуються мовні вправи з настановою: *Оберіть еквівалент українського речення з наданих варіантів, звертаючи увагу на часові та станові форми герундія.*

Туристи згадували, як літак було затримано на 2 години.

a) The tourists remembered the plane being delayed for 2 hours;

b) The tourists remembered the plane having been delayed for 2 hours;

c) The tourists remembered the plane delaying for 2 hours.

При первинному засвоєнні форм дієприкметника методисти пропонують вправи на розпізнавання форм та на визначення синтаксичних функцій. Наведемо ще один приклад вправи на розпізнавання: *У наступних рядках особових і неособових форм знайдіть дієприкметники, визначте їх форми, дайте варіанти перекладу.*

have read, having read, reading, being read

being opened, the opening, to open, opening

having asked, asked, asking, being asked, having been asked

Якщо просто пропонується ряд словоформ, дана вправа відповідає цілям першого етапу. Можна розширити сферу використання даної вправи за рахунок додаткової настанови: *Утворіть зі знайденими словами невеликий діалог,* як пропонує в своїх вправах Н.Нікульшина [2]. В такому разі вправа набуває умовно-комунікативного характеру і підходить для використання на етапі становлення навички. Щодо вправ на визначення синтаксичних функцій, то вони в великій кількості присутні в підручниках практичної граматики, тому немає потреби ілюструвати даний тип.

Для етапу становлення первинної навички пропонуються вправи на трансформацію і підстановку. Прикладом можуть слугувати підстановчі таблиці відкритого типу, що імітують процес породження мовленнєвого висловлювання, тобто заповнення смислової структури лексичними одиницями. Широко використовуються вправи типу питання-відповідь. Продуктивними вважаються вправи, що передбачають комплекс аналітичних дій на зразок: *Зверніть увагу на переклад запропонованих дієприкметників на українську мову. Складіть з ними речення таким чином, щоб відобразити кожне їх значення.*

1 having read	*a той, що приносить*
2 speaking	*b принесений*
3 being remembered	*c прочитавши*
4 bringing	*d згадавши*
5 brought	*e що говорить*
6 remembering	*f згадуючи*
7 reading	*g читаючи*
8 having remembered	*h коли його згадали*
9 taking	*i принісши*
10 having brought	*j беручи*

Крім названих, при відпрацюванні використання інфінітива і герундія після певних дієслів рекомендуємо вправу «Психологічний портрет друга», запропоновану Т.Меркуловою. Для виконання вправи студенти отримують картки з дієсловами і сталими виразами, що потребують інфінітива або герундія, на зразок *to enjoy, to be fond of, to be good at, to hate, to plan, to have always wanted, (not) to mind, to hope, to be used to.* Студенти мають поставити певну кількість питань з використанням даних виразів, записати відповіді і на їх основі скласти психологічний портрет друга. Мовленнєва діяльність при цьому обмежується настановою обов'язкового використання герундія чи інфінітива [3, с.3].

Пропонуємо аналогічну вправу при вивченні теми «Складний додаток». Студентам пропонується ряд питань, що передбачають відповіді з жорстко обмеженою варіативністю. Наприклад, *Т.: What do you want your friend to do? What do your parents want you to be? What did your mother make you do?* Відповідаючи, студенти мають використати складний додаток, імітуючи синтаксичну модель, задану питанням, і водночас здійснюють певні розумові операції з наповнення ГС новими лексичними одиницями: *I want my friend to help me with my hometasks. My parents want me to be honest. My mother made me wash the dishes.*

Етап подальшої активізації навички потребує більш складних розумових дій з завершення зразка мовлення з використанням ГС, самостійного вживання ГС на рівні фрази. Також пропонуються традиційні вправи на переклад речень з заданою ГС. Наведемо кілька завдань-стимулів, запропонованих Ю.Сітновим: складання діалогу з використанням даної інформації; одержання інформації з подальшим трансформуванням її в монолог; граматично обумовлений мікродиспут; розширення діалогу, монологу та інші [4].

Можна розширити список, додавши традиційні умовно-комунікативні вправи на заміну синонімічних ГС, наприклад: *Прочитайте діалог, замінюючи виділені речення так, щоб вжити в них інфінітив чи герундій, не*

змінивши їх змісту. Розіграйте діалог. Наведемо початок діалогу, запропонованого Н.Нікульшиною:

A.: Try to guess what it is.

N.: Don't speak so loud, we'll disturb others.

A.: Sorry! But I can't help letting the cat out of the bag: this summer our group is going on a trip to the Caucasus. Will you join us?

N.: I'm all for it, but I have been so busy with my course paper, I can't think of anything else [2, с.56].

Виконання вправ даного типу потребує певних аналітико-синтетичних дій, які можливо виконати лише за умови достатньої сформованості відповідної граматичної навички.

На даному етапі можливі і дуже продуктивні творчі завдання ігрового характеру. Наприклад, Т.Меркулова пропонує цікаву гру «Ви готові ризикувати?» [3, с.4]. В ході гри студентам роздаються картки з віршем Л.Баскаліа, рядки якого вимагають відповідного завершення. Автор пропонує лишити незавершеними всі рядки. На наш погляд, в такому вигляді вірш являв би собою занадто складну когнітивну задачу, тому ми пропонуємо відкрити лише рядки, що завершуються неособовими формами дієслів:

To laugh is to risk … (appearing the fool.)

To weep is to risk … (being called sentimental.)

To reach out to another is …(to risk involvement.)

To expose feeling is to risk …(exposing your true self.)

To place your ideas, your dreams before a crowd is to risk … (being called naïve.)

To love is to risk … (not being loved in return.)

To live is to risk .. (dying.)

To hope is to risk despair.

To try is to risk failure.

But RISKS must … (be taken) because the greatest hazard in life is to RISK nothing.

The person who risks nothing – does nothing, has nothing and becomes nothing.

He may avoid (suffering and sorrow,)
But he simply cannot ..(learn and feel and change and grow and love and live.)
(Chained) by his certitudes, he is a slave,
He's forfeited his freedom.
Only the person who risks is truly free.

Закінчивши рядки і обговоривши правильність граматичних форм, студенти отримують іншу картку з повним текстом вірша, звіряють його зі своїми пропозиціями і обговорюють в класі.

Для завершального мовленнєвого етапу роботи над граматичною темою рекомендовано завдання-стимули типу: з'ясування подробиць повідомлення, складання монологу за початковим реченням, обгрунтування даного висловлювання, пошук альтернативних дій і рішень, пошук причини чи наслідку, спільне складання діалогу, оповідання [4].

Пропонуємо мовленнєву ситуацію для складання діалогу з використанням дієприкметникового звороту *to have/get something done*. Ролі розподіляються наступним чином: двоє друзів діляться досвідом проведення ремонту (планами майбутнього ремонту) в оселі. Перший співрозмовник робив (планує робити) всю роботу сам; другий наймав (планує наймати) майстрів.

Наведемо приклад комунікативної вправи, яку пропонують Є.Горбунова і С.Дубровська. Автори мають на меті тренування в мовленні учнів герундія та інфінітива після певних дієслів та в усталених виразах, проте, на наш погляд, виконання завдань передбачає вирішення набагато складнішої когнітивної задачі. На нашу думку, доречно розширити завдання, запропонувавши дві настанови, градуйовані за ступенем складності розумових дій: *а) Скажіть, які з названих дій насправді відбулись; б) Охарактеризуйте героя оповідання і аргументуйте свої висновки.* Студенти мають зробити висновки на основі одержаної під час аудіювання (читання) інформації. Аргументування передбачає аналіз способів вираження співвідношення дій у часовому просторі (у минулому та майбутньому) в залежності від вживання герундія чи інфінітива.

(Mister Pin was a very absent-minded man.) He often forgot doing things and forgot to do them. One day his wife asked him to book tickets but he forgot to do it. Besides he forgot promising his wife to buy a new suitcase. He was greatly surprised to discover a rather large sum of money in his pocket but he forgot his wife giving it to him. But he remembered her asking him to ring her up and he remembered to do it [1, с.108].

Заслуговує на увагу ще один тип комунікативних вправ, пропонований цими ж авторами. Це двосторонній переклад з частково завданими висловлюваннями, наприклад, інтерв'ю на цікаву і важливу для студентів тему. Наводиться перелік тематично пов'язаних питань, наприклад:

– З якими людьми варто проводити свій час? – ...

– З ким ви уникаєте зустрічатись? – ...

– Чи згодні ви, що немає сенсу умовляти вас зустрічатись з людиною, якщо вона вам не подобається? – ...

– А чи можете ви уявити, що двоє таких людей одружаться і будуть щасливі?

– Не можу не погодитись з вашою точкою зору. А чому вважається, що неможливо передбачити, яким буде шлюб? – ... [1, с.110].

На даному етапі настанова використовувати певні мовні явища не може подаватись експліцитно; студенти мають бути поставлені в такі умови, які б спонукали їх обрати ГС з виучуваним явищем як оптимальний спосіб вираження певних комунікативних намірів та способів розв'язання мовленнєвої ситуації. Крім того, в них виникне потреба поєднувати дані ГС з вивченими раніше граматичними явищами. Як бачимо, для завершального етапу роботи над граматичною темою характерна сукупність аналітико-синтетичних дій, що передбачають достатній рівень сформованості мовленнєвої навички.

Отже, як видно з цих прикладів, виконання подібних завдань вчить підбирати і свідомо вживати нове граматичне явище відповідно до

мовленнєвої ситуації, в якій знаходиться студент та в перспективі може опинитись носій мови.

Література

1. Горбунова Е.В., Дубровская С.Г. Английская грамматика в коммуникативных упражнениях: Учеб. пособие для вузов. – М.: Высш. шк., 1985. – 175 с.

2. Никульшина Н.Л., Макеева М.Н., Белова Е.В. Повторяем неличные формы английского глагола: Учеб. пособие. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн.ун-та, 2002. – 96 с.

3. Меркулова Т.К., Одегова Н.Н. Інтерактивні творчі завдання під час навчання

неособових форм дієслова //Англійська мова та література. – 2005. – №8. – С.2-5.

4. Ситнов Ю.А. Коммуникативно-когнитивная методика обучения грамматике в языковом вузе (на примере испанского языка). – Пятигорск, 1997. – 112 с.

5. Ситнов Ю.А. Грамматические знания, умения и навыки в свете теории когнитивизма // Ин.яз. в школе. – 2005. – №8. – С.42-48.

УДК 81’367.7

Лебедєва Н.М.

к.ф.н., доцент кафедри романо-германських мов

Бутенко О.А.

ст. викладач кафедри романо-германських мов

Функціональні, семантичні і стилістичні особливості політичних нікнеймів в сучасній англійській мові

Херсонський державний університет

Інститут іноземної філології

В статті розглядаються способи утворення нікнеймів в англомовному політичному дискурсі як джерело виникнення неологізмів в англійській мові. Наводяться аргументи на доказ того, що нікнейми належать до соціально-історичних і лінгвістичних категорій і мають власні семантичні, функціональні і стилістичні характеристики.

Ключові слова: антропонім, нікнейм, поліфункціональність, семантичні характеристики, стилістична виразність, словотворчі афікси, скорочення, переосмислення, неологізм.

Функциональные, семантические и стилистические особенности политических никнеймов в современном английском языке

В статье рассматриваются способы образования никнеймов в англоязычном политическом дискурсе как источник возникновения неологизмов в английском языке. Приводятся аргументы в доказательство того, что никнеймы принадлежат к социально-историческим и лингвистическим категориям и обладают собственными семантическими, функциональными и стилистическими характеристиками.

Ключевые слова: антропоним, никнейм, полифункциональность, семантические характеристики, стилистическая выразительность, словообразовательные аффиксы, сокращение, переосмысление, неологизм.

Functional, Semantic and Stylistic Features of Political Nicknames in Modern English

The article discloses the ways of forming nicknames in English political discourse that lead to the emergence of neologisms in the English political vocabulary. It is proved that nicknames belong to social-historical and linguistic categories and have their own semantic, functional and stylistic characteristics.

Key words: anthroponym, nickname, functions, semantic characteristics, stylistic expressiveness, word-building affixes, shortening, re-interpretation, neologism.

Прізвиська і нікнейми існують в більшості мов. Ставлення до них у різних народів неоднозначне, але вони обов'язково функціонують у всіх соціальних ланках суспільства. Прізвиська, нікнейми, так само як і імена та прізвища, відносяться до класу антропонімів. Визначення поняття імені доволі прозоре і не викликає ніяких лінгвістичних труднощів як в англійській, так і в інших мовах. Відповідні статті в тлумачних словниках української, російської і англійської мови аналогічні. Ім'я - особиста назва людини, що дається їй після народження [3, 357; 1, 542;]. Name is the word that someone or something is called or known by [4, 723].

Тлумачення прізвиськ в лінгвістичній літературі неоднозначне. Так, прізвисько (прозвання, назвисько) розглядається як назва, що іноді дається людині жартома, на посміх тощо і вказує на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок. так само позначається конспіративна кличка або псевдонім. Іноді прізвисько розглядається як синонім прізвища [3,724; 2,453]. В англійській мові існує значно більше термінів, що визначають дане поняття: nickname, sobriquet, agnomen, handle, by-name, alias, moniker. В електронних версіях словників Oxford і Collins знаходимо такі дефініції названих слів [5]:

Nickname – a familiar or humorous name given to a person or thing instead of or as well as the real name; a familiar, pet, or derisory name given to a person, animal, or place; a nickname is an informal name for someone or something.

Sobriquet (з французької) - a person's nickname; a humorous epithet, assumed name, or nickname.

Cognomen, agnomen (з латини) - an extra personal name given to an ancient Roman citizen, functioning rather like a nickname and typically passed down from father to son; a name; a nickname.

Handle (в американському варіанті англійської мови) - the name of a person or place.

Moniker (з ірландської) - a name; slang: a person's name or nickname. Moniker of a person or thing is their name, especially when they have changed it.

By-name - a nickname, especially one given to distinguish a person from others with the same given name.

Проаналізувавши визначення вищезгаданих термінів, доходимо висновку, що при деяких розбіжностях їх об'єднує лексема «нікнейм», і тому надалі ми користуватимемось таким терміном як робочим. Крім того, саме він найчастіше зустрічається в політичних контекстах.

Таким чином, нікнейм розглядається нами як неофіційне власне ім'я, унікальне явище у сфері власного найменування, яке є результатом креативної діяльності або виникає спонтанно на основі характерної риси чи обставини і використовується в різних сферах комунікації, перш за все в політичному дискурсі. Нікнейм є мовним знаком культури, процес породження якого, з одного боку, має індивідуальний характер, з іншого – віддзеркалює систему соціально-культурних цінностей конкретної спільноти. Матеріалом дослідження обрано політичні нікнейми, оскільки вони в сучасних демократичних суспільствах відображають ставлення до «сильних світу».

Прикордонний статус нікнейма між власним іменем і загальним іменником, підвищена експресивність більшості з нікнеймів та інші властивості обумовлюють значну якісну різнорідність і хиткість меж між різними групами цих одиниць. Кожна з існуючих груп «прізвиськної» лексики має свою функціональну, семантичну і стилістичну специфіку. Крім того, для більшості нікнеймів характерна поліфункціональність. В даному зв'язку виявляється цікавим проаналізувати функціональну, семантичну і стилістичну специфіку нікнеймів, а також простежити способи їх утворення.

В першу чергу розглянемо найважливіші функціональні характеристики політичних нікнеймів.

1. Номінативна функція. Генетично і функціонально нікнейми ближче стоять до прізвищ, ніж до власних імен і відображають процес спонтанної імпровізації. На відміну від прізвищ, вони не передаються у спадок і мають інший характер денотації: нікнейми індивідуальні, в той час як прізвища відносяться до всіх членів родини. Їх категоріальні ознаки – неофіційність, факультативність і вторинність. Проте іноді прізвисько стає більш відомим, ніж ім'я, дане людині при народженні. Так, монгольський завойовник Темуджин ввійшов в історію під прізвиськом *Чингізхан*; індійський політичний діяч та філософ Мохандас Ганді краще відомий як *Махатма Ганді*. До даної категорії належать прізвиська знаменитих діячів літератури, мистецтва, політики. Ця група характеризується тим, що через широку популярність об'єкта номінації нікнейм часто втрачає таку категорійну властивість як поліфункціональність і експресивність, що притаманні всім іншим групам.

2. Характерологічна функція. Внаслідок оцінювання політиків представники ЗМІ і суспільство наділяють останніх прізвиськами. Нікнейми даної групи – основа для створення та постійної актуалізації лексикона прізвиськ всіх інших різновидів. Їх характерологічна функція тісно пов'язана з номінативною, і вони мають сильне емоційне забарвлення. Наприклад, яскраво виражений оціночний компонент в шанобливих нікнеймах *Honest Abe Lincoln, The Great Emancipator* (Абрахам Лінкольн), *Guru* (екс-держсекретар США Кондоліза Райс), *The Father of the Constitution* (Джеймс Медісон). Натяк на молодий вік екс-президента США Біла Клінтона міститься в нікнеймах *Boy Clinton, Teenager*. Найвідоміший псевдонім сенатора, а потім президента США Р. Ніксона *Tricky Dick* містив натяк на численні перипетії його політичної кар'єри. Сучасна іронічна назва відомої інформаційної агенції «Асошіейтед Прес» *Associated Depress* сумно характеризує зміст новин епохи всесвітньої економічної кризи. Це ж явище відбилося в нікнеймі *Washington Compost* (Вашингтон Пост). Дещо іронічна оцінка співвітчизниками політичних діячів сучасності знаходить

відображення в прізвиськах *Gallic Cockerel* (Н. Саркозі) та *Fighting Barbie* (Барбара Меркель).

3. Функція домінації, або панування. Нікнейми визначають і розмежовують владу (повноваження) і статус. Так, Джордж Буш молодший за часів президентства був відомий як *Junior Chief*, а прізвисько К. Райс *Guru* також відображало її високий посадовий статус. Вважається, що традиція надання прізвиськ походить від часів Старого Заповіту. Заміна імені, в біблійному контексті, зазвичай означала зміну духовного статусу або моральних характеристик носія прізвиська. Одна із функцій перейменування – прояв зверхності і домінування над особистістю [6]. Так, наприклад. екс-президент США Дж. Буш широко використовував свій привілей. Йому належить авторство таких нікнеймів як *Big Time* (Віце-президент Дік Чейні), *Cobra* (кореспондент «Нью-Йорк Таймс» Морін Дауд), *Landslide* (Тоні Блер, тодішній прем'єр-міністр Великої Британії), *No.1* (Барбара Буш), *Rummy* (Дональд Рамсфілд, міністр оборони США), *Baloonfoot* (Колін Пауел, екс-держсекретар США), *Brother George* (екс-директор ЦРУ) та багато інших. Можлива причина такої « лінгвістичної плодотворності» Дж. Буша полягає в тому, що під час навчання в Єльському університеті він належав до секретного товариства « Skull & Bones», всі члени якого мали клички і прізвиська. Повідомляється, що прізвисько самого Буша було *Temporary*, оскільки він уникав постійного [7].

4. Функція ритуалізації. Ритуалізація – це перший крок в опануванні потенційно небезпечної ситуації або ворожої сутності. Так, ураган четвертої категорії в США було названо *Katrina*, а всесвітньо відомого терориста Осаму Бен Ладена – *Evil Number One*; прізвисько *Cobra* кореспондент «Нью-Йорк Таймс» Морін Дауд отримала від Дж. Буша за надзвичайно гострі статті про внутрішню і зовнішню політику його адміністрації [6]. Безперечно, дана функція пов'язана з вже названою функцією домінування, оскільки в ній віддзеркалюється намагання людини довести свою зверхність і здатність одержати гору через перейменування джерела небезпеки.

5. Емотивно-експресивна функція. Прізвиська даються громадським діячам не тільки як характеристика, але й для вираження ставлення до названого політика. Нікнейми виражають широкий спектр почуттів – від захоплення до зневаги. Наведемо кілька прикладів.

Очевидну повагу виражають нечисленні нікнейми: *Red Chief Pu the Big* (Екс-президент і прем'єр-міністр Росії В.В. Путін), *High Prophet, Hurricane Caren* (Карен Х'ю, помічник Дж. Буша під час перебування на посаді губернатора штату Техас). Добродушна іронія відчувається в таких прізвиськах як *Brownie* (Барак Обама), *Big O* (Олімпія Сноу, сенатор від штату Мейн), *Freddy Boy* (Фред Аптон, конгресмен від штату Мічиган); саркастично сприймаються особи з «іменами» *Al "Not So"Sharpton*, *The Son of a Lawyer* (російський політик В. Жириновський). Сюди ж належить *National Organization for Really Ugly Women* (Національна Організація Жінок США).

Необхідно наголосити на тому, що значна кількість політичних нікнеймів виражає зневажливе ставлення до державних діячів. Наприклад, відкрите глузування відчувається в прізвиськах *Shrub* або *Thief in Chief* (Дж.Буш), *Eating of Ties* (президент Грузії М. Саакашвілі), *The Spiteful Troll* (Ел Франкен), *Congressman Kickass* (Дж. Свіні, конгресмен від штату Нью-Йорк). При цьому конотація нікнеймів не завжди є їх незмінною складовою. Так, на початку політичної кар'єри дружини президента Клінтона Хілларі спільне прізвисько подружжя *Billary* (Білл плюс Хілларі) імпонувало як самим носіям, так і багатьом американцям як символ сім'ї – однієї з традиційних цінностей нації. З часом воно почало сприйматись як принизливе [6].

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє виділити певні семантичні характеристики відповідно до джерел виникнення політичних нікнеймів.

1. Нікнейми, пов'язані з фізичними особливостями людини:

а) прізвиська, які виникли через ріст і статуру: *Big O* (Біл О Рейлі, співробітник агенції «Фокс Ньюз»), *Little Mo* (Морін Коноллі), *The Dwarf Senator* (сенатор Барбара Боксер), *Big George* (Дж. Міллер);

б) прізвиська кольоровизначення: *Careful, Brown Sugar* (Кондоліза Райс), *Suntanned* (Барак Обама);

в) прізвиська, які виникли на основі фізичних недоліків: *The Allmighty Nose* (Олівер Кромвель), *Quasimodo* (Дж. Чейні, віце-президент США), *John McLame* (Джон Маккейн), *The Body Odor* (один з сенаторів), *Her Thighness* (Хілларі Клінтон), *The Jerkinator* (губернатор Каліфорнії Арнольд Шварценеггер). Відносно останнього прізвиська слід зазначити, що воно в іронічному плані відображає особливості статури актора і політичного діяча, які мали б сприйматися з захопленням;

г) прізвиська, дані у зв'язку з одягом, аксесуарами: *Cap* (мер Москви Юрій Лужков за незмінний атрибут костюму), *Snow Maiden* (Юлія Тимошенко за пристрасть до білого кольору). Дану групу відрізняє анонімність і оказіональність об'єктів найменувань. Багато з таких прізвиськ є випадковими і короткочасними утвореннями.

2. Описові прізвиська в сполученні з власними іменами: *Hillary Rotten Clinton, John D-Student Kerry, Mary Landfill* (Мері Ландрьє).

3. Нікнейми, які виникли у зв'язку з розумовими або моральними якостями, особливостями характеру, поведінки. Такі нікнейми в свою чергу поділяються на хвалебні та зневажливі. До перших належать, наприклад, *The Confessor* (Едвард, король Англії, відомий своєю релігійністю) , *The World's Greatest Hero* (держсекретар Колін Пауел), *Guru* (Кондоліза Райс). Зневажливими вважаються такі прізвиська, як *The Bloody Mary* (Королева Англії Марія за розправу над протестантами), *Commander in Thief, Bi-Curious George* (натяк на обмежені нафтою і владою інтереси Дж. Буша), *Goebbels* (Карен Х'ю, помічник секретаря штату з демократичних питань та суспільних зв'язків, очевидно, через схожість функцій з Рейхс-міністром пропаганди), *Bliar* (Тоні Блер, в минулому прем'єр-міністр Великої Британії).

4. Нікнейми, пов'язані з професійною діяльністю або політичними поглядами. Наприклад, *41, Poppy* (41-й президент США Дж. Буш), *The Pink*

Lady (Хелен Дуглас – політична суперниця Р. Ніксона, яку він звинуватив в симпатії до комуністів, заявивши, що вона «рожева аж до спіднього») [8], *Chuckles* (Чарльз Хіггінз, керівник управління охорони здоров'я США), *Speak* (Денніс Хастерт, спікер Конгресу США), *Liberalissimo* (лідер ліберально-демократичної партії Росії В. Жириновський).

5. Нікнейми, які виникли у зв'язку з якимись подіями в житті людини: *№1, Mama Evil* (дружина президента Барбара Буш), *Scalito* (підвищення судді Апеляційного суду США Самюеля Аліто повязують з членом Верховного суду Антоніном Скаліа) [9].

6. Нікнейми, що відображають особливості мови, характерні вислови, мовні помилки. Наприклад, *Jern Erna* (Е. Солберг, лідер Консервативної партії Норвегії, яку ще називають *Iron Erna*).

7. Нікнейми з застосуванням назв тваринного світу. Оцінка прізвиська як позитивно або негативно забарвленого залежить від ставлення до того представника тваринного світу, з яким пов'язане прізвисько. Наприклад, *Colon Polyp* (Колін Пауел), *The Alaskan Pitbull* (Сара Палін), *Melon-Head* (Джим Вебб), *Cobra* (кореспондент «Нью-Йорк Таймс» Морін Дуд), *Dino (Dinosaur)* (Жан Кретьєн, прем'єр-міністр Канади).

8. Нікнейми, що включають назви місцевості, звідки особа походить або займається політичною діяльністю: *The Welsh Wizzard* (Давід Ллойд Джордж),*The Big Chukchi Man* (голова Думи Чукотського автономного округу Р. Абрамович).

Досліджений нами матеріал також дозволяє класифікувати нікнейми за способами утворення. Результати проведеної вибірки фактичного матеріалу дозволяють виділити фонологічні, запозичені, морфологічні, синтаксичні (фразеологічні) нікнейми.

Фонологічні нікнейми утворюються при комбінуванні унікальних сполучень звуків, за допомогою римованих словосполучень, ритму або повторення звуків. Яскравим прикладом є *Pootie-Poot* (прізвисько Дж.Буша для президента Росії В.В. Путіна). Прізвище *Frist* стає нікнеймом, коли

вимовляється в риму з Christ з натяком на здатність політика чудесним чином заробити мільйони доларів. *Bathing Towel* (лорд Баден-Пауел), *Rachel Madcow* (Речел Меддау), *RuPaul* (Рон Пол) також ґрунтуються на фонологічних асоціаціях.

Нами зареєстровані також фонетичні запозичення: *Bandar Bush* (Бандар Бін Султан, посол Саудівської Аравії в США), *Liberalissimo* (лідер ліберально-демократичної партії Росії В. Жириновський).

Морфологічні і фразеологічні нікнейми зазвичай відповідають моделям, існуючим в мові. Серед морфологічних утворень нами зареєстровані моделі різних типів. Найбільш частотними із них є:

1. Афіксальні: префіксальні (*Bi-Curious George*) та суфіксальні. Серед останніх заслуговує на увагу продуктивність зменшувальних суфіксів *y(ie, i): Rummy* (Дональд Рамсфілд, міністр оборони США), *Nellie* (Бен Нельсон, сенатор від штату Небраска), *Condi* (Кондоліза Райс), *Bushi* (дружина президента Лора Буш) та інші.

2. Складні. Значна кількість нікнеймів-неологізмів є складними словами. Більшість із них складається із двох основ без з'єднувального елементу: *Landslide* (в минулому прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер), *Baloonfoot* (Колін Пауел, держсекретар США), *Melon-Head* (Джим Вебб), *The-Era-of-the-Big-Government-is-Over* (екс-президент США Біл Клінтон), *Scalia-lite* (член Верховного суду США Самюель Аліто). Серед іменників даного типу зустрічається блок складних слів, що пишуться без риски: *Boy Genius* (Карл Роув, помічник президента США), *Hurricane Caren* (Карен Х'ю), *Tom Brokejaw* (Том Броко).

3. Складно-афіксальні утворення: *No-where Goer* (Колін Пауел), *The 8 pm-er* (Біл О'Рейлі).

4. Скорочення. Спостерігаються усічення або пропущення частини морфемного складу різних типів:

а) кінцеве (апокопа), наприклад: *Medved* (президент Росії Дмитро Медведєв), *Speak* (Д. Хастерт, спікер Конгресу США), *Dino (Dinosaur)* (Жан Кретьєн, прем'єр-міністр Канади);

б) серединне (синкопа), наприклад *Bo'sun* (лорд Дж. Бентінк, в минулому член Парламенту Великої Британії);

в) початкове (апереза), *Bama* (нікнейм Барака Обами за часів сенаторства від штату Іліноойс);

г) бленди – скорочення, утворені від складання слів, або порт манто: *Medveput* (Медведєв і Путін), *Billary* (Біл і Хілларі Клінтон), *Algore* (Ел Гор), *Scalito* (Скаліа і Аліто).

Нечисленні випадки скорочень-композитів та скорочень на грунті фрази (*John D-Student Kerry*), а також графічних абревіацій (*B.J.* – Білл Джефферсон Клінтон). Заслуговує на увагу загальноприйняте скорочення *Potus* (President of the United States of America), на базі якого виникли короткочасні утворення *VPotus* (Ел Гор), *Flotus* (Хілларі Клінтон).

Фразеологічні нікнейми розділяються на фразеологічні одиниці з переносом значення і стійкі неідіоматичні словосполучення. До неідіоматичних належать, наприклад, *All Hat No Cattle, Commander in Thief* (Дж. Буш), *Big Time* (віце-президент Дік Чейні), *Countdown to No Ratings* (Кейт Олберманн), *Moron in Two Languages* (А. Шварценеггер) та інші.

Серед фразеологізмів з переносом значення заслуговує на увагу широко відомий нікнейм *Iron Lady*, який екс-премєр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер одержала від радянських ЗМІ за нетерпимість до комуністичної ідеології. В різні часи цим ярликом наділяли Індіру Ганді, Голду Меїр, Юлію Тимошенко, Ангелу Меркель та інших жінок – голів уряду. Як відомо, спочатку ця метафора використовувалась для позначення Ейфелевої вежі – визначної пам'ятки Парижу [10]. Крім переосмислення, дана метафора зазнала часткової трансформації в таких політичних нікнеймах як *Steely Nellie* (Неллі Крос, член Євро комісії), *Iron Butterfly* (в

минулому Перша леді Філіпін Імельда Маркос), *Titanium Lady* (Мадлен Олбрайт, екс-держсекретар США).

Зібраний і класифікований нами комплекс англомовних антропонімічних нікнеймів не тільки відображає основні моделі їх утворення, але й доводить, наскільки широко розповсюджені і поліфункціональні прізвиська в будь-якому соціальному середовищі, зокрема, в англомовному політикумі. Їх можна віднести до класу неологізмів, що активно використовуються і асимілюються в мовленні, і подальше вивчення їх функціонально-семантичних характеристик становить інтерес для дослідника проблем функціональної неології.

Література

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка . – М.: Издательство « Русский язык», 1983. – 814с.

2. Словник синонімів української мови: в 2 т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.Г. Головащук та ін. – К.: Наукова думка, 2006. – (Словники України). – Т. 2. – 954 с.

3. Сучасний тлумачний словник української мови / За заг. ред.. д-ра філол.. наук, проф.. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «Школа», 2006. – 1008 с.

4. Longman Dictionary of Contemporary English. – Bath: Longman Group Limited, 1982. - 1303 p.

5. ABBYY Lingvo: Электронный словарь. Выпуск 14.0.0.442. – Режим доступа: http:/www.ABBYY/ ru.

6. 2010. 03. 20
http://www.etalkinghead.com/archives/the-psychology-of-bushs-nicknames-2006-04-27.html

7. 2010. 03. 05
http://www.search.com/reference/List_of_nicknames_used_by_George_W._Bush

8. 2010. 03. 10

http://www.hollywoodusa.co.uk/MemorialParks/nixonlibrary.htm

9. 2010. 03. 10
http://thinkprogress.org/2005/10/31/drudge-alito/

10. 2010. 03. 20
http://www.answers.com/topic/iron-lady-2

11. http://www.depresident.com/nicknames.asp

12.http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/arts_and_entertainment/books/article789330.ece?token=null&offset=12&page=2
13. http://sg.answers.yahoo.com/question/index?qid=20090115005104AAmTLrE

Н.Лебедєва, О.Бутенко.

Способи утворення морфологічних неологізмів в сучасній англійській мові (на матеріалі футбольної лексики)

Сучасна лінгвістика відзначається розумінням словотвору як системи динамічних і креативних процесів. Основна задача словотвору полягає у вивченні формальних, семантичних, генетичних та інших закономірностей і особливостей утворення нових лексичних одиниць, що виникають в процесі розвитку мови, котра є своєрідним барометром суспільного розвитку та чуттєво реагує на зміни в житті суспільства.

Такий новий підхід до словотвору має принципове значення. Він передбачає більш глибоке і об'єктивне розуміння актів і процесів словотвору, являє в іншому світлі співвідношення між загальноприйнятними і оказіональними лексичними новоутвореннями. Словоутворюючі відносини

при цьому сприймаються не лише як «лінійна відповідність» двох «готових» одиниць, і навіть не як діахронічний зв'язок породжуючого і похідного слів, що призводить до виникнення «готового» слова, але як постійні динамічні зв’язки між основами, що дають можливість знову і знову відтворювати акт утворення нового слова [2, с. 18].

Нове розуміння словотвору як джерела не лише готових назв, але і правил їх утворення за певними моделями та схемами, у співвідношенні з екстралінгвістичними факторами, дає можливість значно поглибити і уточнити уявлення про механізм словотвору у відповідності з певними принципами. Лексичні одиниці утворюються в процесі мовлення як здійснення мовцем певного комунікативного наміру, а не як заздалегідь запланована одиниця для поповнення лексики [1, с. 25].

У зв’язку з вищесказаним мета даної статті – розглянути морфологічні новоутворення, що виникають в сфері футбольної лексики (далі ФЛ) у відповідності до існуючих в англійській мові слово утворюючих моделей слова і словосполучення.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що попри значну увагу, що лінгвісти традиційно приділяють морфемному складу новоутворень, мовлення прихильників футболу і словоутворення в сфері ФЛ досі не піддавалось системному опису. Зважаючи на надзвичайну популярність цієї гри в усьому світі, а також на чемпіонат Євро-2012, що відбувається цього року в Україні, лінгвістичний аналіз футбольної термінології і футбольного сленгу становить певний інтерес. Матеріал дослідження складають електронні словники футбольних термінів та футбольного сленгу [3; 4; 5; 6; 7].

Морфологічні неологізми створюються за зразками та із морфем, що існують в мові. Поставлена мета обмежує статтю до опису похідних лексичних одиниць (далі ЛО), тобто таких, що утворені за допомогою афіксації, словоскладання та більш складних моделей. Розглянемо кожну із груп більш

детально.

1. Афіксальні новоутворення. Афікси, що використовуються при утворенні нових слів, і їх дистрибуція в сфері ФЛ численні і різноманітні. Серед зареєстрованих префіксальних новоутворень спостерігаються ЛО з префіксами зі значенням заперечення **(***incomplete pass n* **:** *a pass thrown by the quarterback but not caught* [4], *illegal procedure n* **:** *illegal movement by an offensive player prior to the snap* [4], *deflection n*); повтору **(** *restarts n: all of the different methods that the ball may be brought into play* [7]; взаємодії **(***interception n* **:** *a turnover where an opposing defensive player catches a ball thrown by the quarterback resulting in a change of possession* [4]); та оцінного значення **(** *overlapping n).* Ці префікси додаються до основ прикметників та іменників.

Як свідчить проведена вибірка, абсолютна кількість префіксальних неологізмів незначна у порівнянні з суфіксальними. Очевидно, префікси, що зазвичай не утворюють нову частину мови, а лише модифікують значення слова, не є продуктивним засобом словотвору у сфері ФЛ. В сфері афіксації переважає суфіксальний спосіб і кількість суфіксальних моделей значно перевищує префіксальні. Зареєстровано традиційну нетранспонуючу модель утворення іменників N + suf > N (*gunner n* **:** *special teams players whose primary job is to race down the field to tackle the player returning a punt or kickoff* [4]). Більш типовою є модель V + suf > N, що реалізується за допомогою наступних суфіксів: V + er > N (*receiver n, defender n, returner n, sweeper* n: *the last line of defense for a team [7]);* V + age > N (*coverage n*), V + tion (sion) > N (*possession n, division n*); V + ment > N (*encroachment n*); V + ry > N (*recovery n*); V + ing > N (*booking n: the issuing of a yellow or red card by a referee; named such because the referee writes a player's number on his notebook after giving a card* [5], *stashing n: in American football, the placing of an uninjured player on the injured reserve list to preserve rights to the player* [6], *tackling n***:** *football term for contact of ball carrier with the intention of tackling*

him to the ground to end the play [4].

Як видно з наведених прикладів, ФЛ утворюються у повній відповідності до традиційних продуктивних моделей сучасної англійської мови. Нетрадиційні суфікси представлені суфіксами -ie, -ee, -y (*fumblerooskie n: in American football, a play in which the quarterback pretends to fumble and a teammate picks up the ball* [6], *referee n, rookie n dummy n: a pass made to a player who then allows the ball to roll through his legs (without him ever touching it) to another player* [7].

Деякі словотворчі моделі є результатом виокремлення із вже існуючих слів-неологізмів певного словотворчого елементу; таким чином афікси розширюють своє значення або змінюють його. Наприклад, суфікс -aholic, що походить із неологізму *workaholic n* (що в свою чергу утворився за моделлю поширеного слова *alcoholic n*), розширив своє значення до позначення одержимості чимось, як в словах *bookaholic n, footballholic n*.

2. Словоскладання. Останнім часом роль словоскладання значно зростає. Складні слова в сфері ФЛ утворюються за допомогою традиційних моделей. Найбільш частотною виявились моделі N + N > N (*penalty kick* n: *it is awarded against a team which commits one of the ten offences for which a direct free kick is awarded, inside its own penalty area and while the ball is in play* [7], *lineman n **:** a football term for offensive and defensive players on the line closest to the ball* [4]*, pass rush n, bowl game n,*) та A + N > N (*red card n, free kick n, back field n* , ***f**ree agent n**:** term for expired contract player who can then select other team offers [4], free kick n**:** a punt that takes the place off a kickoff after a safety [4], yellow card n: a caution issued by the referee to a player [7]*.

Зареєстровано також менш частотні моделі A+Num > N (Front Four**:** another name for the defensive line. Depending on the team, can be considered the 'fearsome four' [4]; prep+N >N (b*yline n**: t**h**e* line between a goalpost and a corner flag [5]).

Крім названих моделей, вибірка реєструє, що значна кількість

футбольних неологізмів утворена за моделлю V + prep/adv >V (break away v: ***t***o run clear of all the defending players; typically used in situations where an attacker has run free from all the defenders and is in a one-on-one situation with the goalkeeper [5]).

Проте більшість слів, утворених за моделлю V + prep/adv , реєструються в словниках як іменники. Так, зразок V + prep/adv >N ілюструється такими ЛО як follow-through n : the continued forward movement of the leg after the ball has been released [7], *cross-over : a*n attacking technique where two players begin by making runs parallel to one another [7], kickoff n: change of possession that occurs after a score in which the team that scored kicks the ball to the other team in order to determine field position [4], touchback n**:** a kickoff that goes into the end zone: spotted at the 20-yard line [4], turnover n: change of possession [4] та ін.

Приклади свідчать, що при утворенні ФЛ спостерігається тенденція до багатокомпонентних комбінацій. Наприклад, A +A +N >N (*indirect free-kick* : a free kick that a goal may not be directly scored off of. The ball must be played by another player before a goal will be allowed [7]); N + N +N >N (goal line stand n, : referred to when the defense stops the offense for consecutive downs when they are inside the five-yard line [4], home field advantage n, **:** game played at team's hometown venue [4], play action pass n **:** a pass in which a handoff is faked, followed by a pass thrown [4]). *direct free-kick* n: a free kick that a goal may be scored directly off [7].

При аналізі складних слів ФЛ були відзначені нетрадиційні моделі словоскладання, що описані лише в дослідженнях останніх років [2, с. 7]. До таких належать Abbr +N >N (B-team n: *t*he reserve team of a club or national team [5], 3D’s of defence n: delay the attack, destroy the attack, develop the counter-attack [7]; N +num >N (back four n: *t*he players who make up the defensive line, a term used when a team plays with four defenders [5]; prep +N >N (by-line n, overtime n, off-side n **:** occurs when the offense moves across the neutral zone prior to the ball being snapped [4]; N +prep >N (hand-off n, pitch out

n **:** football jargon for lateral pass to a running back by the quarterback [4]); num+V+N>N **(** *two-touch pass* n: a pass that allows the player to touch the ball once to control it, and then a second time to play it to a teammate [7].

Слід зазначити, що останні з наведених прикладів містять іменники, що утворені конвертуванням дієслів. Назване явище вочевидь є типовим і ілюструється великою кількістю прикладів: kick off n, play off n, turn over n, cross over n, follow through n.

3. Складні моделі. При аналізі матеріалу словників ФЛ було помічено тенденцію до утворення багатокомпонентних комбінацій. Значна кількість неологізмів утворені комбінуванням двох вищеназваних способів, а саме: словоскладання і афіксації. Наприклад, N +V +ing >N (*time-wasting n: a deliberate attempt to keep the ball out of play longer than is necessary* [7], block tackling n); A+V +ing (*back-heeling n: a pass to a teammate made with the heel of the foot* [7]; N +V +er >N (*kick returner n**:** someone who returns kickoffs* [4], *slobber-knocker n*: *especially in American football, a powerful collision or a match featuring unusual phsyical violence or intense play* [6], line-backer n); A +V +er > N (*long snapper n**:** football lingo for player who specializes in hiking the ball longer distances in order to be kicked* [4], *back header n: **a** type of header in football done using the back of the head* [5], *linebacker n**:** a player in the middle of the defense that can rush the quarterback, drop back into coverage and stop the run* [4].

Особливий інтерес для дослідника новітньої лексики становлять нетрадиційні багатокомпонентні утворення, що ще не знайшли достатнього обгрунтування в лінгвістичній літературі. Складною структурою вони завдячують походженню від словосполучень, які умовно ділимо на 1) координаційні, що складаються з різних частин мови із сполучником and (*first and ten n* **:** *the first of four downs with ten yards to g*o [4] *, third and long n* **:** *football jargon for play that requires an advance of more than 7 yards on a third down* [4] *, hitch and go n**:** a route run by a receiver where they fake back to the quarterback and go deep [*4], *back and face n**: a**n instruction, usually given after*

a turnover, telling players to drop back and defend [7], *give and go n: this is an effective tactic in which Player 1 passes the ball to nearby Player 2. Player 1 then makes a run into space, and Player 2 will pass the ball back to Player 1* [5]; 2) номінативно-атрибутивні з прийменниками after (*point-after-touchdown n* **:** *a field goal that is worth one point* [4]; in (*man-in-motion n*), of (*line of scrimmage n*), to (*box-to-box midfielder n: a midfielder who possesses exceptional skills and stamina which allows him to play both in offense and defense; called such because he plays from one penalty box to the other* [5]; *man-to-man coverage n: defensive scheme in which each player is assigned one offensive player to guard* [4]*, man-to-man guarding n: a system of play where each player is assigned a check, and it is his job to stay on that player when the opponents have control of the ball* [7] та з числівником (*2-point conversion n, 1-touch pass n*); 3) об'єктні з прямим додатком (*laying the ball off n, narrowing the angle n, screening the ball n, roughing the kicker n*) та з непрямим додатком (*going for it n* **:** *football jargon for team decision to attempt a first down on the next play instead of punting*. [4]*, running into the kicker n*).

Дослідження лексичного корпусу неологізмів з футбольної тематики, що відносяться до 2000-2012 р.р., показало, що приблизно чверть цих слів, що зафіксовані спеціальними словниками, утворено за допомогою як афіксації і словоскладання, так і комбінованими засобами, що поєднують вищеназвані способи. На основі результатів дослідження можна зробити висновок, що продуктивний словотвір у сфері ФЛ діє у повній відповідності з загальними тенденціями продуктивного словотвору сучасної англійської мови. При утворенні морфологічних неологізмів переважно використовуються морфологічні способи словотвору – афіксація, словоскладання, складнопохідні моделі. Отже, для того, щоб створена на основі асоціативних зв'язків нова лексична одиниця знайшла використання в середовищі футбольних вболівальників і професіоналів, вона має бути створена на основі звичних моделей, що легко розпізнаються і засвоюються (в нашому випадку – словотворчих моделей).

Список використаних джерел

1. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. – К.: Нова книга, 2003. – 153 с.

2. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. – М.: Наука, 1976. – 245

с.3.http://www.fifa.com

4.http://www.gamerisms.com/football-game-terms.html

5.http://www.football-bible.com/soccer-glossary/letterb.html

6. http://www.lingo.arollo.com/sport.html

7 http://library.thinkquest.org/11431/soccer_slang.htm

О.А. Бутенко . Неособові форми дієслова. Модальні дієслова англійської мови. Завдання для тестового контролю знань студентів Інституту іноземної філології з практичної граматики англійської мови. - Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – 32 с.

НЕОСОБОВІ ФОРМИ ДІЄСЛОВА
МОДАЛЬНІ ДІЄСЛОВА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Завдання для тестового контролю знань
студентів Інституту іноземної філології
з практичної граматики англійської мови

Херсон
2008

Розглянуто на засіданні навчально-методичної комісії Інституту іноземної філології (протокол № від)

Схвалено навчально-методичною комісією університету (протокол № від)

Рекомендовано до друку Вченою радою Херсонського державного університету (протокол № від)

Укладач Бутенко О.А. – старший викладач кафедри романо-германських мов
Рецензент Руденко Л.М. – доктор філологічних наук, професор

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Тестові завдання призначені для поточного і підсумкового контролю знань студентів II – III курсів спеціальностей „Мова та література (англійська)”, „Мова та література (англійська, російська)”, а також для студентів Інституту іноземної філології, що вивчають англійську як другу іноземну мову. Тестові завдання охоплюють теми „Неособові форми дієслова” та ”Модальні дієслова англійської мови” і складені

згідно зі змістовними модулями відповідних розділів курсу практичної граматики англійської мови.

TEST 1

THE INFINITIVE
TENSE AND VOICE DISTINCTIONS
THE INFINITIVE WITHOUT THE PARTICLE TO

Fill in the blanks with the appropriate form of the Infinitive:

1) We'd better not … her – 2) she seems …

a) bother — a) to study

b) to bother — b) study

c) to have bothered — c) have studied

d) be bothering — d) to be studying

3) Paul pretended … a lot of money but in fact he had won nothing at all.

a) to win

b) to have won

c) have won

d) to be winning

4) He must … outdoors when we rang. He didn't answer the phone.

a) to work

b) have been working

c) have worked

d) to be working

5) Jane hoped … the prize, but someone else won it.

a) to give

b) to be given

c) have given

d) to have been given

6) He seemed … . He was all wet.

a) have swum

b) to be swimming

c) to have been swimming

d) swim

7) I should … him some money before I went out, but I forgot.

a) to give

b) to have been given

c) have given

d) be giving

8) She says she would love … dinner with us tonight.

a) come

d) be coming

c) to have come

d) to come

9) He must … that piece for hours – he plays it very well now.

a) to practise

b) to have been practising

c) have been practicing

d) have practised

10) The athlete seemed … out of breath – 11) he must … for hours.

a) to be
b) be
c) have been
d) to have been

a) to have been running
b) have been running
c) be running
d) to have run

12) Joan claims … as the best-dressed woman of the year.
a) to choose
b) to be chosen
c) be chosen
d) to be choosing

13) They could … a meal for us last night instead of making us go out to eat.
a) to have prepared
b) prepare
c) have prepared
d) be prepared

14) John must … very busy these days – I never see him.
a) to be
b) be
c) to have been
d) have been

15) The house looks so clean now. She must … all day.
a) have cleaned
b) have been cleaning
c) be cleaning
d) clean

16) Jan should … us her new address before she left.

a) to have given

b) be given

c) have given

d) be giving

17) He left England … in another country.

a) live

b) to live

c) have lived

d) to have lived

18) The teacher made him … the composition again.

a) to write

b) write

c) to be writing

d) be written

19) Did anybody go out? – I don’t think so. I didn’t see anybody … out.

a) go

b) to go

c) have gone

d) to be going

20) He would sooner … than betray his friends.

a) to die

b) die

c) have died

d) to be dying

21) Did the doorbell ring? – I am not sure. I didn’t hear it … .

a) to ring

b) ring

c) be ringing

d) have rung

22) Why not … now? We cannot wait for the weather to change.

a) to start

b) start

c) to be started

d) be starting

23) You ought not … up so late.

a) sit

b) to sit

c) have sat

d) to be sitting

24) The poem can easily … .

a) memorize

b) to have memorized

c) be memorized

d) to memorize

25) The teacher expected him … a better answer at the exam.

a) to be given

b) give

c) have given

d) to give

TEST 2

FORMS OF THE INFINITIVE

CONSTRUCTIONS WITH THE INFINITIVE

Task 1. Fill in the blanks with the appropriate form of the Infinitive:

1) He had tried … her a ring for Christmas, 2) and failing that, got her … a gold watch 3) but that must … 200 dollars.

a) give	a) accept	a) cost
b) to give	b) to accept	b) to cost
c) to have given	c) to have accepted	c) have cost
d) be given	d) be accepted	d) to have cost

4) The big chandelier should … with light.

a) be flooded

b) have flooded

c) flood

d) to flood

5) 'Everyone seems …', she said with a certain relish.

a) to die

b) to be dying

c) be dying

d) die

6) Irene wanted to go with you, but I made her … to bed.

a) go

b) to go

c) be going

d) to be going

7) Poirot seemed … the matter in his mind.

a) to debate

b) to be debating

c) to have been debating

d) debate

8) They seem … the news; they look excited.

a) to learn

b) to have learned

c) to be learning

d) have learned

9) Get him … as early as possible.

a) come

b) to come

c) to have come

d) be coming

10) Don't worry about him, he is sure … a good time at the moment.

a) to have

b) to be having

c) to have had

d) have had

11) Why … into that matter at all?

a) to go

b) go

c) to be going

d) be going

12) Now he discussed what he ought … instead of what he said.

a) to say

b) to have said

c) to be saying

d) to be said

13) Let him … to centers of culture and civilization.

a) to go

b) go

c) be going

d) to be going

14) At last Mor allowed himself … .

a) to persuade

b) to be persuaded

c) be persuaded

d) persuade

15) Mrs. Ogilvie was beginning to look as if she would rather … somewhere else.

a) be

b) to be

c) to have been

d) have been

16) She watched Theodora's hands … 17) as if they were about … out .

a) be moving

b) move

c) to move

a) to reach

b) to have reached

c) reach

d) to have moved

d) be reaching

18) What made him … his mind?

a) have changed

b) change

c) to change

d) to have changed

19) I looked up, quick … the change of tone.

a) to notice

b) notice

c) to have noticed

d) be noticed

20) He did not think the cheeses ought … much longer.

a) to keep

b) to be keeping

c) to be kept

d) to have kept

21) The room made him … embarrassed.

a) feel

b) to feel

c) to have felt

d) have felt

22) They want me … out.

a) to run

b) run

c) to be running

d) have run

23) When I heard him … downstairs I went down after him.

a) go

b) have gone

c) to go

d) to be going

24) She could not bring herself … him about Vesta.

a) to tell

b) to be told

c) to have told

d) to be telling

25) Paul felt his heart … .

a) melt

b) to melt

c) to have melted

d) be melting

26) At first she had believed them… married.

a) have been

b) be

c) to be

d) to have been

27) She made George … 28) that it was no use … away all the beautiful things.

a) to acknowledge

b) acknowledge

c) to have acknowledged

a) throw

b) to throw

c) have thrown

d) to be acknowledged d) to be thrown

29) Did you see Mr. Brown … the house?

a) enter

b) to enter

c) to have entered

d) be entering

30) I don't happen … anything.

a) to have known

b) be known

c) know

d) to know

31) Middle age and pressure of business forced him … business.

a) to have left

b) to leave

c) be leaving

d) leave

32) He thinks she is a stenographer but she turns out … a writer.

a) to be

b) to have been

c) have been

d) be

33) A motor containing two foreigners is very likely … .

a) notice

b) have noticed

c) to be noticed

d) to notice

34) The old man seemed … his life on the roads.

a) live

b) to live

c) have lived

d) to have lived

35) I don’t seem … about it any more.

a) to care

b) to be cared

c) care

d) have cared

36) He was known … office in the interests of his profession.

a) to leave

b) to have left

c) leave

d) be leaving

37) Some members of the action committee are believed … yesterday.

a) to speak

b) to have spoken

c) to be speaking

d) to have been speaking

38) He could not be made … easily enough.

a) fight

b) to fight

c) to be fighting

d) be fought

39) They were seen … each other's hands.

a) touch

b) to touch

c) to have touched

d) be touching

40) She was known … shortsighted.

a) to have been

b) have been

c) be

d) to be

Task 2. Choose the constructions with the Infinitive:

1) It would be hard … the business that comprised its activity.

a) me name

b) me to name

c) for me to name

2) I am going to ring the bell… .

a) the visitors go

b) the visitors to go

c) for the visitors to go

3) It is not necessary … that we are twins.

a) me announce

b) me to announce

c) for me to announce

4) Theodora looked … .

a) some odject concentrate

b) some odject to concentrate

c) for some odject to concentrate

5) …are likely … in April.

a) The changes …to announce

b) The changes … to be announced

c) The changes … be announced

6) … didn't seem …

a) Bossinney … hear

b) Bossinney … to hear

c) for Bossinney to hear

7) He had never seen … before.

a) her cry

b) her to cry

c) for her to cry

8) It was for the first time that I heard … .

a) him laugh

b) him to laugh

c) for him to laugh

9) Mr. Renauld declared that … was not likely … the opportunity.

a) he … use

b) he … to use

c) for him to use

10) They made …. the exercise again and again.

a) him repeat

b) him to tepeat

c) for him to repeat

TEST 3

THE GERUND

TENSE AND VOICE DISTINCTIONS

Task 1. Insert prepositions a) of; b) on; c) in; d) from; e) to; f) for:

1) I have no intention … staying here any longer.
2) He insisted … helping me.
3) Are you fond … playing chess?
4) He has not had much experience … teaching.
5) There is no possibility … finding his address.
6) There is little chance … seeing her today.
7) We have the pleasure … sending you our catalogues.
8) I think … going to the South in summer.
9) He is afraid … catching cold.
10) I am proud … having such a son.
11) The rain prevented me … coming.
12) He is engaged … writing a book.

13) They had much difficulty … finding the house.
14) We insisted … being informed by cable of the arrival of the ship.
15) The exporters succeeded … chartering a steamer of the required size.
16) He was suspected … having told a lie.
17) I count … your helping me.
18) They objected … being seen off.
19) We got used … having three meals a day.
20) One is responsible … having taken his decision.

Task 2. Fill in the blanks with the appropriate form of the Gerund:

1) Jill was never tired of … at his wife.
a) looking
b) having looked
c) being looked
d) having been looked

2) I wasn't keen on … this kind of dirty linen in public.
a) washing
b) having washed
c) being washed
d) having been washed

3) The clothes were aired before … on.
a) putting
b) having put
c) being put
d) having been put

4) Here, they felt, was someone worth … a little trouble over.

a) taking

b) having taken

c) being taken

d) having been taken

5) He was so funny that no one could help … him.

a) liking

b) having liked

c) being liked

d) having been liked

6) I beg your pardon for … so long in fulfilling the task.

a) taking

b) having taken

c) being taken

d) having been taken

7) The boy tried to avoid … for misbehavior.

a) scolding

b) having scolded

c) being scolded

d) having been scolded

8) I don't remember … this question by anybody.

a) asking

b) having asked

c) being asked

d) having been asked

9) The tourists told about their flight … for 10 hours.

a) delaying

b) having delayed

c) being delayed

d) having been delayed

10) Do you mind your son … by a heart specialist?

a) examining

b) having examined

c) being examined

d) having been examined

11) I am angry at … every other minute.

a) interrupting

b) having interrupted

c) being interrupted

d) having been interrupted

12) She confessed to … to send this letter.

a) forgetting

b) having forgotten

c) being forgotten

d) having been forgotten

13) On … to leave the room the children immediately ran out.

a) allowing

b) having allowed

c) being allowed

d) having been allowed

14) He is accused of … the house.

a) robbing

b) having robbed

c) being robbed

d) having been robbed

15) I wonder at my mother's … the journey.

a) allowing

b) having allowed

c) being allowed

d) having been allowed

16) He is proud of … to by the President.

a) speaking

b) having spoken

c) being spoken

d) having been spoken

17) He is proud of … to this outstanding person.

a) speaking

b) having spoken

c) being spoken

d) having been spoken

18) Everybody will discuss this event - there is no … it.

a) preventing

b) having prevented

c) being prevented

d) having been prevented

19) We are looking forward to … you again.

a) seeing

b) having seen

c) being seen

d) having been seen

20) I don't remember ever … your sister.

a) meeting

b) having met

c) being met

d) having been met

TEST 4

THE GERUND AND THE INFINITIVE

Task 1. Write what each word is followed by:

a) to-Infinitive; b) bare Infinitive; c) gerund

1 mind	5 decide	9 be seen	13 can
2 make	6 suggest	10 it's no use	14 be used to
3what	7 refuse	11 would	15 it's worth
4 used	8 would love	12 risk	

Task 2. Choose the appropriate form of the Infinitive or the Gerund:

My uncle Ted likes (1) stories. He claims (2) lots of famous people and (3) many strange things in his life. Many people believe him because he seems (4) the truth. Even if they didn't believe him, nobody would risk (5) so because he is a very big and frightening man. One day he pretended (6) to the President on the phone while my brother and I were in the room. "Hello, Mr. President," he said, "You seem (7) some problems running the country and I would like (8) you some advice." My brother and I started (9) and uncle Ted slammed down the receiver. " You must (10) something amusing," he shouted. "What is it?" We were very frightened. We hated (11) what he would (12) to us if he thought we were laughing at him, so we pretended (13) jokes to each other.

1. a) tell
   b) telling
   c) to have told
   d) having told

2. a) to meet
   b) meeting
   c) to have met
   d) being met

3. a) to see
   b) to have seen
   c) having been seen
   d) to have been seen

4. a) telling
   b) having told
   c) to be telling
   d) to have told

6. a) to talk
   b) talking
   c) to have talked
   d) to be talking

7. a) to have
   b) to be having
   c) having
   d) having had

8. a) to offer
   b) to be offering
   c) offering
   d) being offered

9. a) having laughed
   b) to be laughing
   c) to have laughed
   d) laughing

10. a) have heard
    b) hearing
    c) be heard
    d) being heard

11. a) to think
    b) thinking
    c) to be thought
    d) having thought

12. a) be done
    b) have done
    c) to do
    d) do

13. a) to be telling
    b) tell
    c) being told

d) to be told

5. a) saying

b) to have said

c) having said

d) to be saying

TEST 5

THE PARTICIPLE

TENSE AND VOICE DISTINCTIONS

Task 1. Fill in the blanks with the appropriate form of the Participle:

1) I stood for a moment at the window … at the gaiety of the day.

a) looking

b) having looked

c) being looked

d) having been looked

2) … his toilet he wrapped himself in a thick towel.

a) finishing

b) having finished

c) being finished

d) having been finished

3) He writes a long letter to his critic, … him he is very sorry he thought the book was bad.

a) telling

b) having told

c) being told

d) having been told

4) … his father lived in an unpretentious house.

a) retiring

b) having retired

c) being retired

d) having been retired

e) retired

5) He decided to speak to her … home.

a) coming

b) having come

c) being come

d) having been come

6) … down to this place he found himself requested to tell stories.

a) inviting

b) having invited

c) being invited

d) having been invited

7) Above the mantelpiece was a picture which showed a child's wooden chair … red.

a) painting

b) having painted

c) being painted

d) painted

8) … the way, Andrew set out for the dentist's house.

a) inquiring

b) having inquired

c) being inquired

d) having been inquired

9) He didn't return with us, … to a supper party.

a) inviting

b) having invited

c) being invited

d) having been invited

10) Then she got out, and the man … her gave an astonished shout.

a) seeing

b) having seen

c) being seen

d) having been seen

11) …., the story preserved all the sparkling humour of the original.

a) translating

b) having translated

c) being translated

d) having been translated

12) … by the critics, the young author's story was accepted by a thick magazine.

a) approving

b) having approved

c) being approved

d) having been approved

13) … for some time in the hall, he was invited into the drawing room.

a) waiting

b) having waited

c) being waited

d) having been waited

14) …. in very bad hand writing, the letter is difficult to read.

a) writing

b) having written

c) being written

d) having been written

15) She looked at the enormous bunch of roses with a happy smile never … such a present before.

a) giving

b) having given

c) being given

d) having been given

Task 2. Match the Participles with their translation:

1 translated	a той, що приносить
2 having written	b принесений
3 having read	c написавши
4 speaking	d прочитавши
5 bringing	e що говорить
6 built	f даючи
7 brought	g читаючи
8 remembering	h сказаний
9 reading	i намалювавши
10 giving	j коли його забули
11 said	k принісши
12 having remembered	l написаний
13 having drawn	m побудований
14 written	n продавши
15 having sold	o беручи
16 taking	p забутий
17 having brought	q коли його згадали
18 being forgotten	r згадуючи
19 forgotten	s перекладений
20 being remembered	t згадавши

TEST 6

THE MODAL VERBS CAN, MAY

Insert can or may with the appropriate form of the Infinitive:

1. “It’s so awful that I … you anything in return,” he said.

a) may be giving

b) could give

c) can’t give

d) may give

2. It was a little gold watch that … more than 10 pounds.

a) could not cost

b) cannot cost

c) may cost

d) may have cost

3. Where is she? – She … for you downstairs.

a) can be waiting

b) may be waiting

c) cannot wait

d) can wait

4. She saw the smoke on a steamer on the horizon, but what steamer … to come to lonely uninhabited island?

a) may be expected

b) may expect

c) could expect

d) could be expected

5. We have met before though you … .

a) may forget

b) may have forgotten

c) can be forgotten

d) can have forgotten

6. You … more fortunately; we want you to meet a friend of ours.

a) might come

b) could't have come

c) can't come

d) may come

7. … we … to your house in about an hour's time?

a) may … have come

b) may … come

c) can … have come

d) could … have come

8. What … he … all this time? He went out an hour ago.

a) can … be doing

b) may … be doing

c) can … do

d) could … be done

9. The blaze … now far away.

a) might see

b) may see

c) could see

d) could be seen

10. You … me to carry this bag. Don't you see how heavy it is?

a) might help

b) may have helped

c) can have helped

d) could help

11. You … me. You had every right to do so.

a) may be blamed

b) may have blamed

c) could blame

d) can blame

12. This book … in every bookstore.

a) can buy

b) could buy

c) may be bought

d) may buy

13. The old man … on the porch of his house every evening.

a) can see

b) may see

c) can be seen

d) could have seen

14. He … this himself. Who suggested this to him?

a) could be decided

b) cannot have decided

c) may decide

d) may have decided

15. She … since lunchtime!

a) couldn't be cooking

b) could have cooked

c) may cook

d) might be cooked

16.He thought that Jack … still in his office.

a) can be

b) may be

c) might be

d) cannot have been

17.Arthur … away from home, it looks like him.

a) can run

b) cannot run

c) may be running

d) may have run

18. However badly he … in the past, he is still your brother.

a) may behave

b) can behave

c) may have behaved

d) could have behaved

19.Then you have no idea why anyone … this letter?

a) might send

b) might be sent

c) may have been sending

d) may be sent

20. Where can he be? – He … in his room.

a) can be sleeping

b) may be sleeping

c) can’t sleep

d) may have slept

21.“If you want to know where Eliza is, she is upstairs.” – “But I think you … us this half an hour ago.”

a) can be told

b) might telll

c) might have told

d) could be told

22. He … out on the terrace (23) or he … asleep.

a) may have stepped

b) may be stepping

c) can step

d) cannot have stepped

a) could be

b) can be

c) may be

d) may have been

24. She asked the maid if the room … .

a) may be cleaned

b) might be cleaned

c) can clean

d) could clean

25. He … you all the time while you were here.

a) can be watching

b) may have watched

c) could watch

d) might be watching

TEST 7

THE MODAL VERBS CAN, MAY, MUST

Task 1. Insert the modal verb must with the appropriate form of the Infinitive:

1. Your whole future is concerned; you … for yourself.

a) must be decided

b) must have decided

c) must decide

2. Mary … on her new dress; I don't see it in the wardrobe.

a) must be putting

b) must put

c) must have put

3. Peter spent his holiday in Brighton; that's where he … Barbara.

a) must have met

b) must meet

c) must be met

4. The 4 o'clock train … to arrive on time; otherwise they'd already be here.

a) must fail

b) must have failed

c) must be failing

5. They … something important. They don't seem to notice us.

a) must be discussing

b) must discuss

c) must have discussed

6. He … the town, I haven't seen him of late.

a) must leave

b) must have left

c) must be leaving

7. Harry was so gloomy that I thought he … an exam.

a) must have failed

b) must fail

c) must be failing

8. We … in the bus for more than an hour, and we haven't reached the suburbs yet.

a) must have been riding

b) must ride

c) must be riding

9. People … things. I consider it my duty to tell them.

a) must be known

b) must know

c) must not know

10. I am sure you … why he did it. Tell me, I want to know.

a) must know

b) must have known

c) mustn't know

11. Sally … on the phone with a friend. Go on in. She'll be pleased to see you.

a) must be talking

b) must have been talking

c) must talk

12. You … my favourite cake. You are sure to like it.

a) mustn't taste

b) must taste

c) must have tasted

13. "I never slept a wink." – " One would never think of it. You … of iron."

a) must have been made

b) must make

c) must be made

14. The gardens here are delightful. The soil … good.

a) must have been

b) must be

c) mustn't be

15. Barbara … very lovely as a girl.

a) must have been

b) must be

c) mustn't be

16. You … and lie down. It's no good making yourself ill.

a) must go

b) must have gone

c) mustn't go

17. "Well," said Cream rising, "I … back to my work."

a) must get

b) must have got

c) must not get

18. She said she … in and see me before I left.

a) must have run

b) must be running

c) must run

19. I felt that this sort of things … at once.

a) must stop

b) must be stopped

c) must have stopped

Task 2. Fill in a) can't; b) might; c) must; d) could:

I wonder where Paul is. He (1) be at work because he never works on a Sunday. He (2) at Sally's, but I doubt it because they haven't been speaking lately. I wonder if he (3) at his cottage in the country. No, he (4) be, because he told me that they'd rented it to someone else for the summer. He (5) gone bowling, but I'm almost sure he told me he'd got tired of it. I know! He (6) have gone swimming, because I remember him asking me if I wanted to go with him.

TEST 8

THE MODAL VERBS SHOULD, OUGHT TO, TO BE TO, TO HAVE TO

Insert the modal verbs with the appropriate form of the Infinitive:

1. You … it out of your mind. It has nothing to do with you.

a) are to put

b) ought to put

c) have to put

d) ought to have put

2. Even if you disliked her at first sight you … polite.

a) have to be

b) are to be

c) should have been

d) were to have been

3. He … back by now. Whatever can have happened to him?

a) should get

b) has to get

c) was to get

d) should have got

4. I think he … as it is already 11 o'clock.

a) has to sleep

b) should be sleeping

c) ought to sleep

d) is to be sleeping

5. Go to his office; he … there.

a) was to be

b) has to be

c) ought to be

d) should have been

6. It was an official party. The Trollopes … there, but could not come because of the sudden illness of their son.

a) have to be

b) have to be

c) were to have been

d) are to be

7. I didn't know that he … my friend for many years.

a) is to become

b) has to become

c) should have become

d) was to become

8. Don't think I am interfering, but I think you … to that girl of yours.

a) ought to speak

b) should be speaking

c) are to speak

d) have to speak

9. The house … most probably by a thick hedge.

a) is to be surrounded

b) has to surround

c) ought to be surrounded

d) should surround

10. The rain was so sudden that everybody … a taxi.

a) has to take

b) is to take

c) was to take

d) had to take

11. The doctor told him that he … long walks before going to bed.

a) is to take

b) should have had

c) ought to have

d) was to take

12. What … of her when she's finished her teaching?

a) should become

b) is to become

c) had to become

d) should have become

13. I didn't know that the conference … place so soon.

a) ought to take

b) was to have taken

c) was to take

d) is to take

14. I suppose a doctor … her tomorrow just to see she's getting on all right.

a) ought to see

b) should have seen

c) is to see

d) should be seen

15. I am going to do what we … a week ago.

a) are to do

b) should have done

c) should do

d) have to do

16. The risk was great, but whatever it was I think you … it.

a) should take

b) should have taken

c) have to take

d) were to have taken

17. You … to influence him. Let him do as he chooses.

a) were not to have tried

b) were not to try

c) shouldn't have tried

d) should not try

18. I hate the idea, but the publishers think I … for the new edition.

a) have to photograph

b) am to be photographed

c) ought to be photographed

d) ought to have been photographed

19. You … surprise. It embarrassed them dreadfully.

a) don't have to show

b) ought not to have shown

c) ought not to show

d) are not to show

20. They have a wonderful language. It … widely.

a) should know

b) should be known

c) ought to have known

d) ought to have been known

21.He … on the noon train, but he appeared only in the evening.

a) had to come

b) ought to come

c) should come

d) was to have come

22. I don't know exactly where Charles … .

a) should be found

b) is to be found

c) was to find

d) has to be found

23."I thought you'd be pleased." – "Why … pleased?"

a) am I to be

b) should I be

c) should I have been

d) was I to be

24. You … to it that your cousin is not alone.

a) should see

b) are to see

c) were to see

d) should have seen

25. We got poorer and poorer. The house … .

a) should have sold

b) had to be sold

c) has to be sold

d) should sell

TEST 9

THE MODAL VERBS CAN, MUST, NEED, SHOULD, OUGHT, TO HAVE TO, TO BE TO, SHALL, WILL (WOULD)

Task 1. Insert the modal verbs with the appropriate form of the Infinitive:

1. I am afraid I am a little tired; I … now.

a) will go

b) am to go

c) have to go

d) need go

2. I suppose I … for his consideration; but I was not.

a) should be

b) am to be

c) should have been grateful

d) was to have been

3. I am so unhappy. I never … Jeoffrey. I never loved him.

a) should have married

b) was to have married

c) had to marry

d) should marry

4. I think you … her about it years ago.

a) should tell

b) need tell

c) were to have told

d) should have told

5. You … this letter. I forbid you to open it.

a) don’t have to open

b) needn’t open

c) are not to open

d) shouldn’t open

6. Mr. Donaldson … with us tonight.

a) has to dine

b) is to dine

c) should dine

d) need dine

7. You … . It wasn’t important.

a) needn’t worry

b) needn’t have worried

c) didn’t need to worry

d) mustn’t worry

8. She … . She doesn’t move for hours at a time.

a) won’t speak

b) needn’t speak

c) mustn’t speak

d) shouldn’t speak

9. I consent. This report … .

a) is to withdraw

b) need withdraw

c) shall be withdrawn

d) should have withdrawn

10. They … the train immediately after the ceremony and travel directly to Milan.

a) should take

b) would take

c) are to take

d) were to take

11. We … a dictionary. The article was easy.

a) are not to use

b) shouldn't have used

c) needn't have used

d) didn't need to use

12. I … until you listen to me.

a) shouldn't have gone

b) will not go

c) needn't go

d) am not to go

13. After dinner they met to decide what … next.

a) is to be done

b) was to have done

c) was to be done

d) is to do

14. You are breaking the law! You can't keep him here. If you do, I … you.

a) will have to report

b) was to report

c) need report

d) must report

15. He … his painting, it was the only road he knew.

a) will continue

b) had to continue

c) would continue

d) need continue

16. Every now and then he … one or two pictures away with him in a cab.

a) will be taken

b) should take

c) must take

d) would take

17. When I came she … to me. She told them to send me away.

a) will speak

b) would not speak

c) mustn't speak

d) needn't speak

18. Well, … we … tea?

a) shall … have

b) will … have

c) must … have

d) need … have

19. Tell the typist she … . I can do the job.

a) must come

b) didn't need to come

c) needn't have come

d) needn't come

20. You … and see the doctor. I insist on it.

a) need go

b) were to have gone

c) must go

d) should go

Task 2. Fill in a) can't; b) must; c) mustn't; d) needn't; e) ought to; f) have (got) to; g) don't have to:

Jo: Hello, Mum. Are you still awake? You (1) have waited up for me.

Mum: Do you know what time it is? It's after midnight and you (2) go to school in the morning.

Jo: I am sorry, but I missed the bus.

Mum: Well, you (3) have phoned me then. You (4) come in any time you want. I was worried.

Jo: Oh, Mum, you (5) worry about me. Anyway, you (6) walk miles to find a telephone that works.

Mum: Then next time you (7) be sure to catch the bus. You (8) walk in the dark alone.

Jo: Yes, Mum. I'm going to bed now – I (9) to get some sleep. And by the way, I (10) go to school in the morning – tomorrow's Saturday.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вейхман Г.А. Новое в английской грамматике: Учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 128 с.
2. Гордон Е.М., Крылова И.П. Грамматика современного английского языка. Учебник для ин-тов и фак. ин. яз. – М.: «Высш. школа», 1974. – 336 с.
3. Грамматика английского языка: Морфология. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2003 «Иностр. яз.» / Н.А. Кобрина, Е.А. Корнеева, М.И. Оссовская, К.А. Гузеева. – М.: Просвещение, 1985. – 288 с.
4. Модальные глаголы в английской речи:Учеб. пособие для студентов ин-тов и фак-тов иностр. яз. / А.П. Грызулина, Л.К. Голубева, Н.М. Пригоровская. – М.: Высш. шк., 1986. – 120 с.
5. Неличные формы глагола. Учеб. пособие для студентов ин-тов и фак-тов иностр. яз. / А.П. Грызулина, Л.К. Голубева, Н.М. Пригоровская. – М.: Высш. шк., 1982. –95 с.
6. Murphy Raymond. English Grammar in Use. A self-study reference and practice book for intermediate students. – Cambridge University Press, 2002. – 350 p.
7. Round-Up. English grammar Practice. – Edinburgh: Pearson Education Limited, 2002. -176 p.

Розвиток лінгвокреативного мислення студентів при навчанні синтаксису англійської мови

Бутенко Ольга Анатоліївна, ст.викладач
Херсонський державний університет

Синтаксис є завершальним розділом в підручниках англійської граматики, і його вивчення надає можливість синтезувати вміння, набуті за попередні роки навчання граматики, а також полегшити сприйняття подальшого курсу теоретичної граматики. За необхідності інтенсифікації навчального процесу та в умовах дефіциту навчального часу розвиток лінгвокреативного мислення студентів та створення умов для навчальної автономії набувають першочергового значення. Отже, виникає потреба переглянути зміст вправ з синтаксису з огляду на нові вимоги до викладання практичної граматики, зокрема, на комунікативно-когнітивний підхід.

В даному зв'язку потребує уточнення значення терміну «синтаксис» як предмета навчання у вишівському курсі граматики. В сучасних дослідженнях знаходимо численні характеристики предмету, об'єктів, проблематики і аспектів синтаксису. Наприклад, аналізуючи відповідну статтю в словнику Д. Розенталь, розрізняємо 1) синтаксис динамічний, об'єктом якого є речення як комунікативна одиниця, пов'язана з ситуацією мовлення, якій притаманна певна інтонаційна характеристика і порядок слів як засіб вираження актуального поділу речення; 2) синтаксис комунікативний, об'єктом якого є актуальний та синтагматичний поділ речення, функціонування словосполучень в реченні, комунікативна парадигма речення, типологія висловлювань та ін.; 3) синтаксис статичний, що вивчає структури, не пов'язані з контекстом і ситуацією мовлення: речення як предикативну одиницю і словосполучення як непредикативну [5]. Виділяють також синтаксис функціональний, методом дослідження якого є «від функції до засобу», який досліджує, якими граматичними засобами виражаються відносини просторові, часові, причинні і т. ін. Традиційно опрацювання

синтаксису у виші обмежується проблематикою статичного синтаксису, що значно обмежує комунікативно-мовленнєві і лінгвокреативні перспективи студентів. Тому з названих «різновидів» синтаксису звернімо увагу на синтаксис функціональний і комунікативний як на такі, чиї можливості можуть ефективніше використовуватись викладачами граматики. Комунікативний синтаксис стає важливою складовою теоретичного курсу граматики, оскільки більшість синтаксичних явищ можна описати всебічно, якщо за відправну точку брати не традиційний поділ речення за його формальними членами, а різницю між відомою частиною висловлювання і смисловим центром, тобто новою інформацією. Це означає знаходження функціональної перспективи речення, розподіл елементів висловлювання за важливістю подачі інформації. Як вважає М. Нікітін, такий аналіз являє собою поділ на більш високому рівні у порівнянні з синтаксичним рівнем, оскільки він базується на смислових зв'язках між частинами речення, які виникли як результат конкретної мовленнєвої ситуації. Мовна сутність висловлювань проявляється в їх типології [9], проте типологією не обмежується.

Останнім часом з'являються експериментальні програми, основу яких складає інтеграція синтаксичної теорії, функціональної стилістики і комунікативного синтаксису, в результаті чого синтаксис речення розглядається не як статична система синтаксичних одиниць, а як сукупність форми, значення і функції, наприклад, програма Омельчук С.А., розроблена для навчання синтаксису української мови. Згідно з даною програмою, комунікативно-мовленнєва діяльність студентів на занятті з синтаксису може забезпечуватися лише через виконання системи вправ, що а) формують вміння використовувати мовні засоби в мовленні; б) розвивають вміння підбирати мовний матеріал, необхідний для вираження певного змісту; в) формують вміння самостійно використовувати мовні засоби в певній мовленнєвій ситуації [8].

В зарубіжній методиці, наприклад, когнітивна модель навчання іноземної мови є теоретичною основою системи CALLA (Cognitive Academic Language Learning Approach), принципи якої формулюються так:

- процес навчання сплановано так, щоб задіяти розумову активність студентів;
- навчання включає не лише пам'ять, але й активне творче мислення;
- важлива роль відводиться соціальному контексту та взаємодії як між студентами, так і між студентами і викладачем;
- в процесі навчання студент спирається на попередній досвід;
- студента треба навчити стратегії опанування мовних явищ для подальшої самостійної роботи [6].

Ted Power формулює смисл когнітивного підходу як «awareness of the rules» (усвідомлення правил) і вважає, що свідоме використання мовних явищ є результатом проникнення в суть та свідомого копіювання моделей. Щодо проникнення в суть, автор розрізняє аналіз концептів традиційної граматики та аналіз комунікативних функцій мовних явищ [2].

Наведемо кілька прикладів вправ з синтаксису англійського речення, що пропонуються англомовними методистами та з інтересом сприймаються українськими студентами. З точки зору викладача можу зазначити, що інтерес до вправ обумовлений саме лінгвокогнітивними процесами: виконуючи вправу, студенти доходять самостійного висновку про певні мовні закони.

Так, H.Wekker і O.Haegeman [4] при навчанні синтаксису пропонують традиційний прийом, що зазвичай використовується при навчанні орфографії. Це так звані «зашифровані речення». Студентам пропонуються довільні комбінації із кількох слів. Наприклад, підраховано, що 5 слів можуть скласти приблизно 120 комбінацій, більшість з яких є «неграматичними» і не підлягають аналізу. Розглядаються лише ті, що є «граматичними», тобто прийнятними. Порівнюючи їх, студенти доходять висновку про роль порядку слів як однієї із основоположних аналітичних рис англійської мови.

Наступна вправа, яку пропонує A. Radford [3], також дозволяє студентові через власний досвід дійти правила про правильний порядок слів в англійському реченні. Пропонується виправити речення на зразок * *The teacher from England of magic is quite funny.* Мовний досвід студентів третього року навчання, як правило, дозволяє їм розставити слова в правильному порядку, керуючись інтуїцією. Крім того, після виконання вправи студенти готові сформулювати правило про порядок слів англійського речення і пояснити причини, з яких первісне речення не є «граматичним» і ускладнює процес комунікації.

Mark Warschauer I Carla Mescill вважають, що студенти конструюють розумову модель системи мови, що базується не на формуванні навички, а насамперед на внутрішньо притаманному знанні у взаємодії з усвідомленим мовленням. На думку дослідників, технології, що підтримують когнітивний підхід до навчання мови, мають забезпечувати студенту максимальні можливості взаємодіяти зі змістовими контекстами, через які вони оволодівають мовною компетенцією [7].

Сучасні методисти поділяють думку А. Радфорда, що граматика і синтаксис зокрема не лише вивчає принципи утворювання слів, фраз і речень, але й способи їх інтерпретації, тобто ті принципи, що вчать нас встановлювати значення слів, фраз і речень. Іншими словами, синтаксис вивчає утворення і інтерпретацію слів і речень. Тим, хто говорить рідною мовою, знання про це притаманні, тобто їх мовна компетенція і інтуїція а)дозволяє їм розрізняти граматично правильні і неправильні конструкції і б) допомагає інтерпретувати речення. Проте цей же автор наводить численні випадки двозначних речень, наприклад, *Sam loves you more than Jim,* які допускають принаймі два способи інтерпретації. Пропонується переформувати речення так, щоб уникнути двозначності. Наприклад, речення *Dumbledore greeted the boy with a smile* [2] може бути трансформовано як *Dumbledore greeted the boy smiling* або *Dumbledore greeted the smiling boy.* Всупереч очікуванням, двозначність на рівні

фрази не є більш очевидною. Наприклад, із кількох словосполучень пропонується вибрати ті, що внаслідок певних причин є двозначними: *a. more exciting ideas; b. the Italian teacher; c. the Austrian teacher.* Для того, щоб визначити, що лише (c) є недвозначним, потрібно задіяти, крім граматичних, соціокультурні знання і виконати низку лінгвокогнітивних процесів.

Thomas E. Payne [1] пропонує добірку газетних заголовків. Студенти мають запропонувати можливі інтерпретації наданих заголовків, а також з'ясувати, в чому саме полягає джерело неоднозначності і гумористичний ефект: в неправильній будові речення, в лексичній чи стилістичній невідповідності. Наведемо кілька прикладів: *Children make nutritious snacks; Beating witness provides names; Ban on exotic dancing on mayor's desk.*

Отже, особливості навчання синтаксису у виші потребують не лише подальшого теоретичного обгрунтування з урахуванням сьогоднішніх потреб забезпечення формування комунікативно-мовленнєвих вмінь та навчальної автономії, але і практичної розробки та методичного забезпечення у відповідності до новітніх вимог, зокрема, когнітивного підходу і комунікативної спрямованості навчання. З практичної точки зору складність організації навчального процесу на даному етапі полягає в розробці таких вправ, які передбачали б інтенсивну мовленнєву діяльність і пізнання внутрішніх законів мови, одночасно формуючи чітку уяву про мовне явище. Організація навчального процесу має враховувати фактори, що сприяють виникненню настанови на самостійну пізнавальну діяльність студентів, а підбір вправ та завдань – підпорядковуватись певним принципам, що, з одного боку, мають оптимізувати процес формування граматичної компетенції, а з іншого – співвідноситись з тими, що пройшли випробування часом і досвідом вітчизняних методистів.

Список використаних джерел

1. Payne Thomas E. Understanding English Grammar Exercises for Chapter Seven: Basic Syntax Copyright © 2010. Режим доступу: http://pages.uoregon.edu/tpayne/UEG/UEG-exercises-ch7.pdf

2. Power Ted. English Language Learning and Teaching. Режим доступу: tedpower.co.uk/esl0312.html
3. Radford, A. Syntax: A minimalist introduction. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
4. http://www.scribd.com/doc/29687881/A-Modern-Course-in-English-Syntax-Wekker-Haegeman
5. gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/DicTermin/s_1.php
6. http://nclrc.org
7. http://www.albany.edu/etap/faculty/CarlaMeskill/publication/mark.pdf
8. http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/6583.html
9. http://sch-yuri.ru/intermed/nikitin.htm

Н.Лебедєва, О.Бутенко.

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ НІКНЕЙМІВ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

В статті розглядаються джерела виникнення нікнеймів як неологізмів в англійській мові, а також морфологічна та семантична типологія нікнеймів в англомовному політичному дискурсі.

Ключові слова: нікнейм, запозичення, афіксація, скорочення, словоскладання, метафора, метонімія, неологізм.

The article analyzes the sources of nicknames as neologisms in the English vocabulary as well as their morphological and stylistic typology in modern English political discourse.

Key words: nickname, borrowing, affixation, shortening, compounding, metaphor, metonymy , neologism.

Наприкінці XX та на початку XXI століття значно зросли темпи збагачення словникового складу англійської мови новими одиницями в результаті масштабних кількісних і якісних змін, пов'язаних з розвитком економіки, науки, техніки, ускладненням форм суспільства.

Актуальність вибору теми обумовлена браком комплексного аналізу процесів та явищ, які відбуваються в словниковому складі англійської мови в ході взаємодії вже існуючих понять з постійною появою значної кількості нових концептів і номінацій та потребою їх комунікативного означення, встановлення соціолінгвістичного характеру даного явища і необхідністю пояснення лінгвістичних змін у зв'язку з фактами історії, психології і навіть фізіології людини.

У зв'язку з вищевикладеним, зрозумілий інтерес до вивчення та дослідження способів утворення нових слів в сучасній англійській мові на матеріалі політичних нікнеймів. Тлумачення нікнеймів і прізвиськ в лінгвістичній літературі неоднозначне. Так, прізвисько (прозвання, назвисько) розглядається як назва, що іноді дається людині жартома, на посміх тощо і вказує на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок. Так само позначається конспіративна кличка або псевдонім. Іноді прізвисько розглядається як синонім прізвища [1, 453; 2, 724].

Термін «нікнейм» розглядається нами як неофіційне власне ім'я, унікальне явище у сфері власного найменування, яке є результатом креативної діяльності або виникає спонтанно на основі характерної риси чи обставини і використовується в різних сферах комунікації, перш за все в політичному дискурсі. Нікнейм є мовним знаком культури, процес породження якого, з одного боку, має індивідуальний характер, з іншого – віддзеркалює систему соціально-культурних цінностей конкретної спільноти. Матеріалом дослідження обрано політичні нікнейми, оскільки саме вони, широко і відкрито використовуючись у ЗМІ, є однією з ознак ступеню демократичності сучасного суспільства та відображають ставлення спільноти до «сильних світу цього».

Досліджений нами матеріал дозволяє проаналізувати та класифікувати нікнейми за способами утворення. В результаті проведеної вибірки фактичного матеріалу ми виділили фонологічні, запозичені, морфологічні, синтаксичні, фразеологічні та семантичні нікнейми.

Фонологічні нікнейми утворюються при комбінуванні унікальних сполучень звуків, за допомогою римованих словосполучень, ритму або повторення звуків. Яскравим прикладом є *Pootie-Poot* (прізвисько Дж.Буша для президента Росії В.В. Путіна). Прізвище *Frist* стає нікнеймом, коли вимовляється в риму з *Christ* з натяком на здатність політика чудесним чином заробити мільйони доларів [4]. В основі прізвиська Дж. Буша молодшого *Dubbya* лежить техаський спосіб вимови його середнього ініціалу W. *Bathing Towel* (лорд Баден-Пауел), *Rachel Madcow* (Речел Меддау), *RuPaul* (Рон Пол), *The Mess I uh, uh* (діючий президент США), *O-O-OOO-Obama* (прізвисько для найбільш емоційних прихильників Б. Обами), також ґрунтуються на фонологічних асоціаціях.

З названою групою межують також фонетичні запозичення: *Bandar Bush* (Бандар Бін Султан, посол Саудівської Аравії в США), *Liberalissimo* (лідер ліберально-демократичної партії Росії В. Жириновський), *Quasimodo* (Дж. Чейні, віце-президент США).

Морфологічні нікнейми зазвичай відповідають моделям, існуючим в мові. Серед морфологічних утворень нами зареєстровані моделі різних типів. Найбільш частотними із них є прості основи, наприклад: *Guru* (екс-держсекретар США Кондоліза Райс. Прізвисько відображає, з одного боку, високий посадовий статус особи, а з іншого – шанобливе ставлення до неї), *Cobra* (кореспондент «Нью-Йорк Таймз» Морін Дауд одержала прізвисько від Дж. Буша за різку критику політики його адміністрації в пресі).

При морфологічному словотворі ми маємо справу з утворенням нових слів способом додавання морфем, причому хоча б одна з морфем має бути кореневою. Серед афіксальних неологізмів-нікнеймів відзначено порівняно незначну кількість префіксальних (наприклад, *Incuruios George*, *Bi-Curious*

George містять натяк на обмежені владою і нафтою інтереси Дж. Буша) та численні суфіксальні. Серед останніх заслуговує на увагу продуктивність суфіксів *-er,- or.* З названими суфіксами утворено такі нікнейми як *Teenager* (натяк на молодий вік екс-президента США Біла Клінтона), *Gipper* (натяк на акторську професію Рональда Рейгана). Проте найпродуктивнішими виявились зменшувальні суфікси *–y(-ie,-i): Rummy* (Дональд Рамсфілд, міністр оборони США), *Nellie* (Бен Нельсон, сенатор від штату Небраска), *Condi* (Кондоліза Райс), *Bushi* (дружина президента Лора Буш), *Brownie* (Барак Обама).

Привертає увагу тенденція останніх років використовувати зменшувальні суфікси і імена для позначення президентів США. Наприклад, *Jimmy* (Джеймс Картер був першим із американських президентів, хто офіційно користувався нікнеймом замість власного імені), *Jerry* (Джеральд Форд), *Barry, Bubba* (дитячі імена діючого президента і екс-президента Вільяма Клінтона), *Poppy, Papa Bush* (Джорджа Буша старшого називали так, щоб відрізнити від сина *Baby Bush*, або *Bush the Younger*) та інші. Останні з названих є складними словами і тому належать до синтаксичних моделей утворення неологізмів-нікнеймів.

У складному слові семантика його частин зливається для позначення одного поняття, внаслідок чого воно сприймається як цілісна одиниця. Складними словами є значна кількість нікнеймів-неологізмів. Більшість із них створюється із двох основ без з'єднувального елементу: *Rawhide* (кодове ім'я Рональда Рейгана, що використовувалось його спецслужбами), *Commander-in-Briefs* (Білл Клінтон у зв'язку з скандалом з Монікою Левінскі) [6], *Landslide* (в минулому прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер), *Baloonfoot* (Колін Пауел, держсекретар США), *Melon-Head* (Джим Вебб), *The-Era-of-the-Big-Government-is-Over* (екс-президент США Біл Клінтон), *Scalia-lite* (суддя Самюель Аліто, чиє підвищення повязують з членом Верховного суду США Антоніном Скаліа) [4].

На особливу увагу заслуговують складні нікнейми, що побудовані за зразком титулу і відтак пародують його: *His Accidency* (Джон Тайлер, який отримав посаду по смерті попередника Вільяма Харрісона), *His Fraudulency* (Резерфорд Б. Хейс, що загубив прихильність виборців ще до початку виборів), *His Rotundity* (Джон Адамс, через будову тіла та схильність до красномовності), *King John the Second* (він же) [6]. Вірогідно, ці прізвиська - відлуння давнього спору про спосіб звернення до президента, що мав місце в Сенаті США за часів утворення адміністрації президента, коли серед пропозицій були *Your majesty, His Patriotic Majesty, Your Highness* та інші.

Фразеологічні нікнейми розділяються на стійкі неідіоматичні словосполучення і фразеологічні одиниці з переносом значення. До неідіоматичних належать, наприклад, *All Hat No Cattle, Commander in Thief* (Дж. Буш), *Big Time* (віце-президент Дік Чейні), *Countdown to No Ratings* (Кейт Олберманн), *Moron in Two Languages* (А. Шварценеггер), *A Traitor to His Class* (Франклін Д. Рузвельт), *The Father of His Country and The Sword of the Revolution,* (перший президент США Джордж Вашингтон), *Father of the Constitution* (Джеймс Медісон), *Atlas of Independence* (Джон Адамс), *No Drama Obama, The Great Communicator* (Рональд Рейган за визначні ораторські здібності) [6], *Eating of Ties* (президент Грузії М. Саакашвілі) [5] та інші.

Проведена вибірка фактичного матеріалу дозволяє виділити специфічну модель неідіоматичних фраз, що включають описові прізвиська у сполученні з власними іменами: *Hillary Rotten Clinton, John D-Student Kerry, Polk the Plodder, Theodore the Meddler, Kid Gloves Harrison та інші.* З даною групою межує нікнейм *Granny Hayes,* що зазнав часткового переосмислення (президента називали так за здоровий та дуже розмірений спосіб життя).

Незначного переосмислення зазнали фразеологізми *The Teflon President* (Рональд Рейган через здатність «виходити сухим» із численних політичних скандалів), *Teflon Bill* (Біл Клінтон з цієї ж причини), *The First Black President* (Біл Клінтон, що користувався значною підтримкою чорношкірих

американців; після обрання Барака Обами нікнейм став використовуватись значно рідше).

Серед механізмів переосмислення значна роль належить метафоризації та метонімізації. Метафоричний перенос значення лежить в основі прізвиська президента Джона Кулріджа, якого називали *The Sphinx of the Potomac*, вважаючи його загадковою особою. Нікнейм президента Вільяма Мак-Кінлі, що проводив політику крайнього протекціонізму, – *The Napoleon of Protection.*

Метонімічна відозміна значення відбувається як на рівні окремого слова, так і на рівні фрази. Прикладами переносу значення є, наприклад, утворені порівняно давно назви для армій світу: *Tommy* – британці, зокрема, британські вояки; *Sammy* – американські військові; *Kraut* (від *Sauerkraut*), також *Squarehead* (через форму стального шолому) – німецькі солдати; італійці називались *Macaroni* та інші. За принципом схожості утворено нікнейми *Chuckles* (Чарльз Хіггінз, керівник управління охорони здоровя США), *Dutch* (нікнейм Р. Рейгана, пов'язаний з назвою моделі його зачіски). Ричард Ніксон отримав прізвисько *Iron Butt* в юридичній школі за посидючість і ретельність у навчанні [7], а мера Москви Юрія Лужкова іноді називають *Cap* за незмінний атрибут костюму.

Серед фразеологізмів з переносом значення заслуговує на увагу широко відомий нікнейм *Iron Lady*, який екс-премєр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер одержала від радянських ЗМІ за нетерпимість до комуністичної ідеології. В різні часи цим ярликом наділяли Індіру Ганді, Голду Меїр, Юлію Тимошенко, Ангелу Меркель та інших жінок – видатних політичних діячів, зокрема голів уряду. Як відомо, спочатку ця метафора використовувалась для позначення Ейфелевої вежі – визначної пам'ятки Парижу [8], проте при бажанні можна виявити асоціацію з середньовічним знаряддям тортур, що називалось *Iron Maiden*. Крім переосмислення, дана метафора зазнала часткової трансформації в таких політичних нікнеймах як *Steely Nellie* (Неллі Крос, член Єврокомісії), *Iron Butterfly* (в минулому

Перша леді Філіпін Імельда Маркос), *Titanium Lady* (Мадлен Олбрайт, екс-держсекретар США).

В результаті проведеної вибірки нами зареєстровано порівняно незначну кількість неологізмів-нікнеймів, що утворені в результаті скорочень. Спостерігаються усічення або пропущення частини морфемного складу різних типів. Найчастішим випадком скорочення слова є збереження початкового складу при опущенні кінцевого (апокопа), наприклад: *Medved* (президент Росії Дмитро Медведєв), *Speak* (Д. Хастерт, спікер Конгресу США), *Dino (Dinosaur)* (Жан Кретьєн, прем'єр-міністр Канади). Порівняно менше зареєстровано випадків серединного скорочення (синкопа), наприклад *Bo'sun* (лорд Дж. Бентінк, в минулому член Парламенту Великої Британії за його пристрасть до моря); та початкового (апокопа): *Bama* (нікнейм Барака Обами за часів сенаторства від штату Іліной).

Вибірка також реєструє бленди – скорочення, утворені від складання слів, або портманто: *Medveput* (нікнейм символізує єдність поглядів президента Росії Д. Медведєва і прем'єр-міністра В. Путіна), *Billary* (Біл і Хілларі Клінтон; нікнейм використовувався під час виборчої кампанії і, як відомо, імпонував американцям як символ сімї – однієї з головних цінностей нації), *Algore* (Ел Гор), *Scalito* (Скаліа і Аліто).

Нечисленні випадки скорочень-композитів та скорочень на грунті фрази (*John D-Student Kerry*), *HopeNchange* (Барак Обама). Спостерігається велика кількість графічних абревіацій: *B.J.* (Білл Джефферсон Клінтон), *FDR* (Франклін Рузвельт), *JFK* (Джон Кеннеді), *LBJ* (Ліндон Джонсон, який використав скорочення в передвиборчому слогані «*All the Way with LBJ*») [7], *GW* (Джордж Буш). Природно, що до графічних абревіацій скорочуються імена лише дуже відомих осіб, зокрема, президентів, тому що саме вони найчастіше зустрічаються в політичному дискурсі і є найбільш пізнаваними.

Заслуговує на увагу загальноприйняте скорочення *POTUS (*або *Potus)* (President of the United States of America), на базі якого виникли короткочасні утворення *VPotus* (Ел Гор), *Flotus* (Хілларі Клінтон). Останнім часом

зявилось цікаве переосмислення вищезгаданого: *TOTUS* або *Teleprompter of the US* (Барак Обама).

Проте, як показує аналіз фактичного матеріалу, незважаючи на різноманітність механізмів скорочення, загальна кількість нікнеймів-скорочень порівняно невелика. Отже, даний спосіб словотвору, який загалом вважається одним з найпродуктивніших в сучасній англійській мові, є малопродуктивним при утворенні політичних нікнеймів. Це саме стосується і іншого, загалом продуктивного способу словотвору, а саме конверсії. Можемо припустити, що причиною такої розбіжності є часткове знеособлювання, що є незмінним результатом скорочення слова, позаяк політичний нікнейм має на меті виділити фігуру політичного діяча, наділивши її вичерпною і лаконічною характеристикою.

Проаналізувавши способи утворення англійських політичних нікнеймів, доходимо висновку, що вони охоплюють всі продуктивні види словотвору, за винятком конверсії. Прізвиська політичних діячів можна віднести до класу неологізмів, що активно використовуються і асимілюються в мовленні, причому використання прізвиська зазвичай не утруднює розуміння, а, навпаки, допомагає створювати потрібний образ, не вдаючись до додаткових характеристик.

Зібраний і класифікований нами комплекс англомовних антропонімічних нікнеймів не тільки відображає основні моделі їх утворення, але й доводить, наскільки широко розповсюджені прізвиська в будь-якому соціальному середовищі, зокрема, в англомовному політикумі. Подальше вивчення їх функціонально-семантичних характеристик становить інтерес для дослідника проблем функціональної неології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник синонімів української мови: в 2 т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.Г. Головащук та ін.– К.: Наукова думка, 2006.–(Словники України). – Т. 2. – 954 с.

2. Сучасний тлумачний словник української мови / За заг. ред.. д-ра філол.. наук, проф.. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «Школа», 2006. – 1008 с.

3. 2010. 03.04. Режим доступу: http://www.depresident.com/nicknames.asp

4. 2010. 03. 10. Режим доступу:

http://thinkprogress.org/2005/10/31/drudge-alito/

5. 2010.03.10. Режим доступу:

http://sg.answers.yahoo.com/question/index?qid=20090115005104AAmTLrE

6. 2010.03.10. Режим доступу:

http://www.everything2.com/index.pl?node_id=1707976

7. 2010.03.20. Режим доступу:

http://wapedia.mobi/cn/List_of_presidents_of_the_United_States_by_nickname

8. 2010. 03. 29. Режим доступу:

http://www.answers.com/topic/iron-lady-2

Бутенко О.А.

В статті аналізуються різні погляди на синтаксис як розділ мовознавства і як на предмет навчання в курсі практичної граматики іноземної мови в мовному ВНЗ. Стаття може бути корисною для викладачів граматики, а також для студентів, яких цікавлять теоретичні аспекти граматики.

Синтаксис як предмет навчання в курсі практичної граматики іноземної мови у мовному вищому навчальному закладі

Синтаксис є останнім розділом в підручниках з практичної граматики іноземної мови для мовних вищих навчальних закладів і вивчається в другому семестрі третього курсу. Як відомо з досвіду багатьом викладачам практичної граматики, цей семестр є зазвичай найважчим як для викладачів, так і для студентів. Для цього є кілька об'єктивних і суб'єктивних причин.

В традиційних підручниках з граматики здебільшого знаходимо вправи на диференціацію комунікативних і структурних типів речень, виділення і визначення членів речення. Вправи на переклад нечисленні. Практичну цінність для студентів (такі, що сприймаються студентами як корисні) мають вправи на вибір іменної частини складного іменного присудка (вибір між прикметником і прислівником), вправи на узгодження присудку з підметом, а також на визначення правильного порядку слів. Переважна більшість вправ присвячена аналізу речень різних типів. Природно. щоб проілюструвати речення всіх структурних типів, показати реальне функціонування таких речень в мовленні (писемному), укладачі підручників звертаються до художніх творів, зокрема, класиків англійської літератури XX і навіть XIX століть. Виконання таких вправ вимагає значних зусиль і часу і є дуже корисним на завершальній стадії опрацювання граматичного матеріалу. На жаль, іноді такі вправи не досягають поставленої мети. Причина полягає в тому, що сама довжина таких речень-прикладів часто відлякує певну частину студентів, які іноді не в змозі самостійно розібратися у складних синтаксичних та семантичних зв'язках між компонентами речення. До того ж аналітичні вправи не сприймаються більшістю студентів як такі, що мають комунікативну цінність, і тому іноді вважається, що в недостатній мірі розвивають мовленнєві вміння студентів. Звичайно, такий погляд є хибним, і недооцінювати практичну цінність таких вправ – значить відмовитися від можливості синтезувати вміння, набуті за попередні роки навчання

граматики, а також полегшити сприйняття подальшого курсу теоретичної граматики.

Проте, можливо, і справді слід переглянути зміст вправ з синтаксису з огляду на нові вимоги до викладання практичної граматики, зокрема, на комунікативний підхід. В даному зв'язку потребує уточнення значення терміну «синтаксис» як предмета навчання у вишівському курсі граматики. В сучасних дослідженнях знаходимо численні характеристики предмету, об'єктів, проблематики і аспектів синтаксису.

Синтаксис (від грецького порядок, складання) – це розділ мовознавства, що вивчає строй зв'язного мовлення. Предметом синтаксису є словосполучення і речення, або граматична структура зв'язного мовлення, центральна одиниця – речення-конструкція. В рамках синтаксису розглядаються такі основні питання:

- поєднання слів у словосполучення і речення;
- аналіз видів синтаксичного зв'язку;
- визначення типів словосполучень і речень;
- визначення значення словосполучень і речень;
- поєднання простих речень в складні.

Названі питання є об'єктом традиційного, або так званого статичного синтаксису. Статичний синтаксис вивчає структури, не пов'язані з контекстом і ситуацією мовлення: речення як предикативну одиницю і словосполучення як непредикативну.

Водночас виділяють кілька інших різновидів синтаксису:

- синтаксис комунікативний, що вивчає такі проблеми як актуальне поділення речення, функціонування словосполучень в реченні, комунікативна парадигма речення, типологія висловлювань і т. ін.;

- синтаксис тексту, що вивчає не структурні схеми словосполучення і речення, а висловлювання, пов'язані з ситуацією мовлення, а також будову тексту, що виходить за рамки складної синтаксичної єдності;

- синтаксис функціональний, методом дослідження якого є «від функції до засобу», який досліджує, якими граматичними засобами виражаються відносини просторові, часові, причинні і т. ін. [2].

З названих «різновидів» синтаксису звернімо увагу на синтаксис функціональний і комунікативний як на такі, чиї можливості можуть ефективніше використовуватись викладачами граматики.

На думку О. Волошиної, комунікативні функції синтаксичних структур однакові в мовах світу, що робить синтаксис найбільш універсальною частиною структури мови. В той же час способи вираження синтаксичних зв'язків в кожній мові являють мовну специфіку [5]. Функціональний синтаксис дозволяє описати структури, які використовуються в мові для вираження прохання, наказу, захоплення тощо. Наразі даній проблемі приділяється недостатньо уваги в курсі практичної граматики, оскільки обговорення даного аспекту зведено до переліку комунікативних типів речень. Комунікативна інтенція і випадки її розбіжності з відповідним комунікативним типом речення зазвичай ігноруються.

Об'єктом вивчення комунікативного синтаксису є такі проблеми як актуальне і синтагматичне поділення речення, функціонування словосполучень в реченні, комунікативна парадигма речення, типологія висловлювань [2]. Саме в рамках комунікативного підходу до синтаксичних одиниць і з'явилась теорія актуального, або тема-рематичного поділення речення. Актуальне поділення речення протиставлено формальному. В курсі теоретичної граматики після завершення практичної студенти знайомляться з принципами і основними засобами вираження теми і реми в іноземній мові. Враховуючи комунікативну цінність названої проблеми, вважаємо за доцільне ознайомити студентів з основними засобами вираження теми і реми на заняттях з практичної граматики, коли є можливості для виконання тренувальних і мовленнєвих вправ, а отже – для формування відповідних навичок.

Останнім часом комунікативний синтаксис стає важливою складовою теоретичного курсу граматики, оскільки більшість синтаксичних явищ можна описати всебічно, якщо за відправну точку брати не традиційний поділ речення за його формальними членами, а різницю між відомою частиною висловлювання і смисловим центром, тобто новою інформацією. Це означає знаходження функціональної перспективи речення, розподіл елементів висловлювання за важливістю подачі інформації. Як вважає М. Нікітін, такий аналіз являє собою поділ на більш високому рівні у порівнянні з синтаксичним рівнем, оскільки він базується на смислових зв'язках між частинами речення, які виникли як результат конкретної мовленнєвої ситуації. М. Нікітін виділяє три аспекти синтаксису: конструктивний (формальний) синтаксис, і змістовний, який в свою чергу поділяється на семантичний і комунікативний (комунікативно-прагматичний) синтаксиси. Конструктивний синтаксис – це синтаксис в традиційному розумінні. Змістовний синтаксис, досліджуючи той самий об'єкт, що і формальний, протистоїть йому, оскільки вивчає структуру значення синтаксичних одиниць [6].

Комунікативно-синтаксичний аспект розглядає мову як мовлення, мовленнєву діяльність, а не як продукт цієї діяльності. Одиниця комунікативного синтаксису – висловлювання, тобто відрізок мовлення, що виконує комунікативну функцію. Різноманітні висловлювання характеризуються особливостями, які роблять їх фактами не лише мовлення, але й мови. Мовна сутність висловлювань проявляється в їх типології [1], проте типологією не обмежується.

М. Одинцова вважає, що численні погляди можна звести до двох принципово різних синтаксисів – «вузького» і «широкого» [4].

Перший з названих («вузький», або «граматичний») веде початок з Античних часів і до наших часів визначається як частина граматики або інколи навіть як граматика. Його предмет – «граматична структура зв'язного мовлення». Центральна одиниця – речення-конструкція з його граматичними

значеннями, компонентами, класифікаційними граматичними ознаками в системі типів простих, складних, ускладнених речень.

Так званий некласичний («широкий»), найновіший синтаксис не обмежується названими питаннями. Його предмет – фундаментальні мовні і позамовні закони, правила зв'язного мовлення в їх функціональній (комунікативній) єдності, що забезпечує здатність мовлення передавати повідомлення, інформацію, тобто думку, почуття, волю людини або їх поєднання, синтез [4].

Центральна одиниця «широкого» синтаксису - мінімальний фрагмент зв'язного мовлення – висловлювання, що розглядається не лише як реалізація речення-конструкції, але і мовленнєве втілення думки, стану, почуття; як продукт і як акт комунікативної поведінки людей. Крім того, цей синтаксис вивчає такі характеристики висловлювання, як його цілісний зміст і цілісна інтонаційно-звукова форма. Враховуючи комплексність форми висловлювання, можна вважати, що вона є об'єктом формального (лінгвістичного) синтаксису в рамках «широкого» синтаксису, тому найчастіше перший розглядається як складова частина другого, (перший включається в другий як один із його механізмів, проте смисл висловлювання не з'являється в результаті додавання знаків, а навпаки, смисл (мовний намір) реалізується як ціле і підлягає аналізу) [4].

Отже, останнім часом усвідомлено, що синтаксис, який раніше сприймався як єдиний предмет, має досить складну внутрішню структуру, проте насправді досі не існує єдиної концептуальної теорії синтаксису. Іншими словами, як пише М.Одинцова, «ми живемо в атмосфері синтаксичного плюралізму. Для науки це норма» [4].

Крім того, при вивченні структурно-семантичних особливостей висловлювання синтаксист може мати за відправну точку форму або зміст висловлювання; він може розмежовувати «пасивний» синтаксис (синтаксис слухача) та «активний» - синтаксис автора висловлювання. Слухач (читач), сприймаючи і аналізуючи мовну форму повідомлення, видобуває з нього

зміст – продукт і мету активної комунікативної дії мовця. А Золотова називає «пасивний» синтаксис структурно-семантичним; «активний» - функціональним, або ономасіологічним і вважає, що вони взаємопов'язані, як правила кодування і декодування в інформаційних системах [4].

Зрозуміло, що фонетичні і тим більше позамовні закони (закони логіки, соціології) не можуть бути об'єктом навчання на занятті з практичної граматики. Проте при вивченні законів мови, що забезпечують формування, вираження і передачу інформації не можна не враховувати складну сукупність факторів, що беруть участь у формуванні (декодуванні) висловлювання.

Останнім часом з'являються експериментальні програми, основу яких складає інтеграція синтаксичної теорії, функціональної стилістики і комунікативного синтаксису, в результаті чого синтаксис речення розглядається не як статична система синтаксичних одиниць, а як сукупність форми, значення і функції, наприклад, програма Омельчук С.А., розроблена для навчання синтаксису української мови [3]. Згідно з даною програмою, комунікативно-мовленнєва діяльність студентів на занятті з синтаксису може забезпечуватися лише через виконання системи вправ, що а) формують вміння використовувати мовні засоби в мовленні; б) розвивають вміння підбирати мовний матеріал, необхідний для вираження певного змісту; в) формують вміння самостійно використовувати мовні засоби в певній мовленнєвій ситуації [3].

Настав час і вишівським програмам з практичної граматики іноземної мови відгукнутись на потреби сьогодення і визнати, що зміст навчального матеріалу потребує як подальшого практичного обґрунтування, так і практичної розробки з урахуванням новітніх вимог, зокрема, комунікативної спрямованості навчання.

Список використаних джерел

1.11. 07.2010

Режим доступу: http://window.edu.ru/window_catalog/pdf2txt?p_id=18330&p_page=5

2. 20.07.2010.

Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki

3. 13.08.2010.

Режим доступу: http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/6583.html

4.13.07.2010.

Режим доступу: http://www.univer.omsk.su/trudy/fil_ezh/n2/odincova.html

5. 06.08.2010.

Режим доступу: http://rus.1september.ru/view_article.php?ID=200901302

6. 15.08.2010.

Режим доступу: http://sch-yuri.ru/intermed/nikitin.htm